

Wydział Architektury
Faculty of Architecture

Dyplomant / Graduate student: Kamila Przytuła

Nr albumu / ID Number: 135554

Muzeum Armii Krajowej w Stalowej Woli im. Rozwadowskich lekarzy

Museum of the National Army in Stalowa Wola named after Rozwadow doctors

Promotor / *Promoter*: dr inż. arch. Damian Poklewski – Koziół

Promotor pomocniczy / *Co-promoter*: -

Jednostka dyplomująca / *diploma unit*: Katedra Urbanistyki i
Architektury Struktur Miejskich A-9

Obszar badawczy / *Research area*: architektura promująca historię/
architecture that promotes history

Kierunek / *Study Programme*: Architektura/ Architecture

Rok akademicki / *Academic year*: 2023/24

Spis treści

Streszczenie pracy dyplomowej w języku polskim i angielskim.....	4
Esej.....	5
Wstęp.....	5
Przedmiot i zakres pracy.....	5
Cel pracy i teza.....	6
Metodologia.....	6
Studium naukowe.....	9
Muzeum na przestrzeni wieków- definicja i jej zmiany.....	9
Rola i forma muzeów na przestrzeni wieków (-XX w.).....	12
Przegląd literatury i stan badań.....	14
Muzealnictwo po 1989r.....	15
Zmiany w muzealnictwie po 89.....	15
Nowe tendencje w muzealnictwie a pamięć II wojny światowej.....	16
Aspekt społeczny.....	16
Nowa forma- czy istnieje jeden obowiązujący styl?.....	18
Nowa funkcjonalność w muzealnictwie.....	19
Muzea narracyjne jako nowa oddzielna tendencja.....	20
Studium przykładów.....	22
Dobór kryteriów i przykładów.....	22
Opis każdego z poszczególnych projektów.....	23
1. Muzeum Pamięci w Bełżcu.....	23
2. Muzeum w Palmirach.....	24
3. Muzeum Ulmów w Markowej.....	25
4. Muzeum Dom Rodziny Pileckich w Ostrowie Mazowieckim.....	26
5. Mauzoleum Martyrologii Wsi Polskich w Michniowie.....	27
6. Izba Pamięci przy cmentarzu powstańców Warszawy.....	28
7. Radiostacja w Gliwicach.....	29
Zestawienie tabelaryczne.....	31
Wnioski ogólne.....	33
Wnioski szczegółowe.....	33
Podsumowanie.....	35
Analiza obszaru Stalowej Woli.....	36
Analiza historyczna.....	36
Notka historyczna Rozwadowa.....	36
Przedział czasowy i kryteria wybrane pod analizę.....	38
Kalendarium wydarzeń związanych z działaniem Armii Krajowej- w tym najważniejsze akcje dywersyjne.....	38
Wybrane ważne wydarzenia historyczne mające wpływ na działanie AK.....	41
Miejsca historyczne w obszarze Rozwadowa i okolic- ważne miejsca na mapie szlaku historycznego.....	45
Analiza terenu.....	49

Analiza kompozycyjna.....	49
Analiza zieleni i przestrzeni publicznych.....	50
Podsumowanie.....	50
Bibliografia.....	51
Źródła internetowe.....	55
Źródła zdjęć.....	55
Idea projektu.....	57
Opis techniczny.....	58
Założenia ogólne.....	58
1. Przedmiot opracowania.....	58
2. Inwentaryzacja i istniejące uwarunkowania.....	59
3. Projekt zagospodarowania terenu MPZP.....	60
4. Projekt zagospodarowanie terenu.....	63
4.1 Projektowane zagospodarowanie działki.....	63
4.2 Podstawowe dane techniczne- bilans terenu.....	65
4.3 Informacje i dane.....	65
4.4 Ochrona przeciwpożarowa, drogi pożarowe oraz przeciwpożarowe zaopatrzenie w wodę.....	65
4.6 Informację o obszarze oddziaływania obiektu.....	65
5. Muzeum Armii Krajowej im. rozwadowskich lekarzy- projekt muzeum poszerzonego o dodatkowe funkcje.....	66
5.1 Rodzaj i kategoria obiektu budowlanego.....	66
5.2 Zamierzony sposób użytkowania.....	66
5.3 Układ przestrzenny oraz forma architektoniczna obiektu budowlanego.....	66
5.2 Parametry obiektu budowlanego.....	67
5.2 Układ konstrukcyjny obiektu i zestawienie warstw.....	69
5.3 Rozwiązania techniczne nie wliczając elementów konstrukcyjnych opisanych w punkcie wyżej.....	72
5.4 Wyposażenie budowlano-instalacyjne, zapewniające użytkowanie obiektu budowlanego.....	75
5.5 Dostosowanie budynku pod osoby niepełnosprawne.....	75
5.6 Bezpieczeństwo pożarowe.....	76
5.7 Nasłonecznienie.....	77

Streszczenie pracy dyplomowej w języku polskim i angielskim

Projekt Muzeum Armii Krajowej w Rozwadowie to nowoczesne muzeum narracyjne, które integruje wiele funkcji edukacyjnych, kulturalnych i społecznych, aktywnie angażując odwiedzających. Zlokalizowane w historycznym miejscu związanym z działaniami dywersyjnymi Armii Krajowej podczas II wojny światowej, muzeum pełni rolę upamiętnienia kluczowych wydarzeń i postaci z tego okresu. Architektura obiektu harmonijnie łączy nowoczesność z historycznym kontekstem miasta, w tym z przedwojenną zabudową, tworząc spójną i symbolicznie bogatą formę. Surowy beton na elewacjach symbolizuje siłę i nieugiętość żołnierzy, podczas gdy delikatne przeszklenia wprowadzają lekkość i przejrzystość, nawiązując do kart historii. Wnętrze muzeum zaprojektowano z myślą o interaktywnych doświadczeniach, które dzięki nowoczesnym technologiom, takim jak peryskopy czy instalacje multimedialne, przenoszą odwiedzających w przeszłość. Muzeum nie tylko pełni funkcję miejsca pamięci, ale także stanowi przestrzeń refleksji nad wydarzeniami i bohaterami, mając znaczący wpływ na społeczność lokalną i turystykę. Promuje Rozwadow jako ważny punkt na mapie polskiego dziedzictwa historycznego, łącząc tradycję z nowoczesnością. Dzięki temu projektowi muzeum staje się miejscem dialogu między przeszłością a teraźniejszością, wzmacniając tożsamość kulturową regionu i podkreślając znaczenie lokalnej historii w kontekście narodowym.

Słowa kluczowe: Muzeum narracyjne, architektura, II wojna światowa, Rozwadow, Armia Krajowa, Architektura pamięci, Symbolika, Tożsamość kulturowa

The National Army Museum project in Rozwadow is a modern narrative museum that integrates multiple educational, cultural and social functions, actively engaging visitors. Located in a historical site associated with the diversionary activities of the Home Army during World War II, the museum acts as a commemoration of key events and figures from this period. The architecture of the building harmoniously blends modernity with the historic context of the city, including pre-war buildings, creating a coherent and symbolically rich form. The raw concrete on the facades symbolises the strength and steadfastness of the soldiers, while delicate glazing introduces lightness and transparency, alluding to the pages of history. The interior of the museum has been designed with interactive experiences in mind, taking visitors back in time through modern technologies such as periscopes and multimedia installations. The museum not only serves as a place of remembrance, but also provides a space for reflection on events and heroes, having a significant impact on the local community and tourism. It promotes Rozwadow as an important point on the map of Polish historical heritage, combining tradition with modernity. Thanks to this project, the museum becomes a place of dialogue between past and present, strengthening the cultural identity of the region and emphasising the importance of local history in the national context.

Keywords: Narrative museum, architecture, World War II, Rozwadow, Home Army, Memorial architecture, Symbolism, Cultural identity

Esej

Wstęp

*W błękie powietrza jeszcze te miejsca puste,
gdzie brak dłoni i rapierów śpiwu,
gdzie teraz dzbany wrzące jak usta
pełne, kipiące od gniewu.*
~ Kamil Baczyński¹

~Czy z upadkiem komunizmu rozpoczęliśmy nowy etap w muzealnictwie o tematyce II wojny światowej?~

Rok 1989 był okresem wielu kluczowych zmian. Zmieniały się struktury państw, kultura oraz tworzył się nowy obraz społeczeństwa. Często to co było wcześniej zakazane, po 89. stawało się bardzo popularne i było przysłowiowo 'na językach'. Upadek komunizmu przyniósł zmiany w społeczeństwie, pojawiły się nowe możliwości, odkrywanie tego co wcześniej każdy bał się poruszać/badać. W muzealnictwie stworzyły się nowe trendy podyktowane wzrostem zainteresowania II wojną światową. Nowe podejście do upamiętniania historii wpłynęło na zmiany w formie, bryle, czy samej funkcji muzeów.

Dzięki zmianom wywołanym w 89. aktualnie na terenie Polski znajduje się wiele obiektów upamiętniających wydarzenia z okresu II wojny światowej. To właśnie te miejsca przypominają nam o historii, często brutalnej, smutnej, ale i ważnej. Muzea mają wpływ na to jak odbieramy historie i jak przełożymy to na przyszłość - budują w nas tożsamość narodową. Dzięki bogatej funkcji, ciekawej formie, zaskakującym elementem są miejscami pamięci, ale i instytucjami edukacyjnymi - miejscami nie pozwalającymi zapomnieć o przeszłości. Istnieje bardzo duży kontrast między tym jak przedstawiano II wojnę światową przed 89. a teraz. II wojna światowa stała się obrazem historii ludzi cywilnych, dialogiem między historiami narodowymi, a prywatnymi.

Badanie muzealnictwa II wojny światowej w Polsce jest ważne ze względu na znaczenie tego wydarzenia w pamięci Polaków. Poniższy esej analizuje jaki wpływ miał rok 1989 na podejście do rozumienia II wojny światowej i jakie zmiany zaszły w muzealnictwie.

Przedmiot i zakres pracy

Przedmiotem badań jest muzealnictwo o tematyce II wojny światowej po 1989 r. Praca bada nowe formy, tendencje w muzealnictwie oraz porównuje obiekty powstałe po roku 2000 na terenie Polski. Skupiono się na porównaniu obiektów ze względu na charakterystyczne

¹ https://poezja.org/wz/Krzysztof_Kamil_Baczynski/25117/Historia (dostęp: 23.06.2024r.)

elementy. Zmiany po 89. analizowane są pod kątem aspektu społecznego, zmian w strukturze politycznej oraz nowej funkcjonalności. Analiza porównawcza ma na celu ukazanie powtarzanych zabiegów wykorzystanych przez architektów.

Praca poszukuje nowych tendencji, powtarzalnych elementów czy zabiegów, które definiują muzealnictwo o tematyce II wojny światowej.

Cel pracy i teza

Celem pracy jest udowodnienie nowych wspólnych cech wykorzystywanych w tworzeniu architektury o tematyce II wojny światowej oraz ukazanie zależności pomiędzy zmianami struktury politycznej, a nowym podejściem do tematyki wojennej. Architekci projektując miejsca pamięci używają powtarzalnych elementów oddziałujących na odbiorcę tworząc architekturę emocjonalną i będącą świadkiem historii.

Metodologia

Opracowanie obejmuje analizę zmian w muzealnictwie polskim z wyodrębnieniem charakterystycznych przykładów z muzealnictwa światowego. W jaki sposób zmieniła się funkcja, forma, upamiętnienie II wojny światowej. Metodologia w sposób interdyscyplinarny łączy ze sobą analizę historyczną, literaturę oraz studium przypadków.

1. Studium naukowe

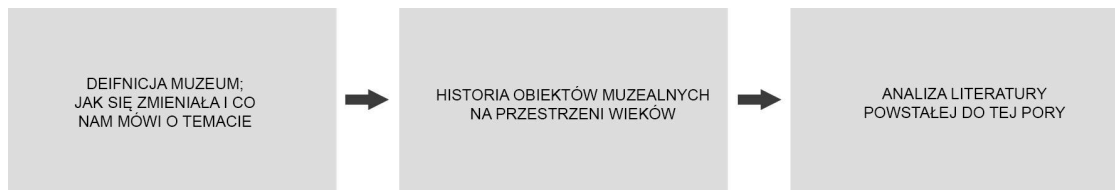
Metoda badawcza skupia się na analizie dostępnych informacji i podstawowych zagadnień związanych z muzealnictwem. Analiza tekstów naukowych pozwala na zrozumienie tematu i głębsze zrozumienie badań, które już zostały przeprowadzone w danym temacie.

Wyodrębniono:

- analiza podstawowych definicji 'muzeum'; na podstawie definicji widać w jaki sposób rozwijał się termin 'muzeum'.
- przedstawienie jak muzea zmieniały się na przestrzeni wieków i w zależności od epoki jaką funkcję pełniły i jaka była ich ranga w kraju.
- analiza literatury oraz stanu badań o tematyce muzealnej i II wojny światowej.

Badanie opiera się na wykorzystaniu tekstów naukowych, badań powstałych do tej pory.

Etapy badania- schemat

2. Historyczno- opisowa

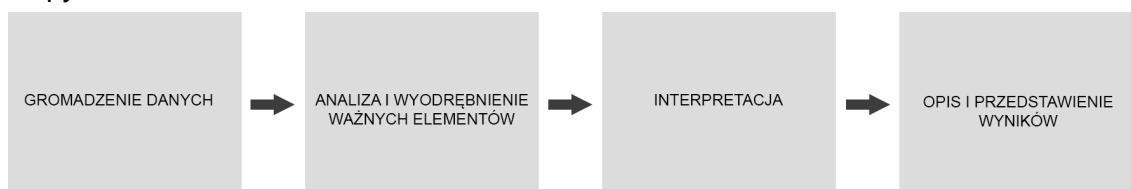
Analiza i interpretacja danych historycznych. Chronologia pozwala na wyodrębnienie w jaki sposób zmieniała się struktura i jaki wpływ miała na przedmiot badawczy. W pracy stosuje się analizę kontekstu historycznego skupiając się na zmianach w strukturze państwa (1989 r.), a także w sposobie myślenia społeczeństwa. W jaki sposób reforma gospodarcza oraz zmiany kulturalne wpłynęły na muzealnictwo po 89.

Wyodrębniono:

- kontekst chronologiczny; ukazuje zmiany w strukturze państwa i ich wpływ na rozwój muzeów
- opis zmian; w odniesieniu do społeczeństwa i rozwijających się trendów, zmiany w podejściu do przedstawiania wydarzeń II wojny światowej, zmiany w projektowaniu obiektów muzealnych- nowa forma, nowy funkcjonalizm

Badanie opiera się na wykorzystaniu źródeł historycznych, artykułów naukowych, książek, badań oraz innych dokumentach zawierających ważne informacje.

Etapy badania- schemat

3. Studium przykładów- analiza porównawcza

Ostatnią częścią jest porównanie obiektów z Polski po doborze odpowiednich kryteriów. Analiza tekstów naukowych pomogła wyodrębnić główne kryteria do analizy porównawczej. Projekty porównano na dwa sposoby. W pierwszym etapie każdy z poszczególnych przykładów został przedstawiony opisowo. Następnie po doborze kryteriów, tabelarycznie, zostały zestawione syntetycznie wszystkie przykłady. Na samym końcu po obu analizach przedstawione zostały wnioski do każdego z kryteriów.

Wyodrębniono:

- część pierwsza; dobór i rodzaj kryteriów i przykładów- tabela z legendą; wybór 7 obiektów muzealnych powstałych na terenie Polski związanych z tematyką II wojny światowej
- część druga; analiza i szczegółowy opis każdego z przykładów wzbogacone o zdjęcia oraz umiejscowienie na mapie Polski
- część trzecia; tabelaryczne przedstawienie analizy porównawczej skategoryzowanej na podstawie legendy i kryteriów z części pierwszej
- część czwarta; analiza, interpretacja i przedstawienie wniosków

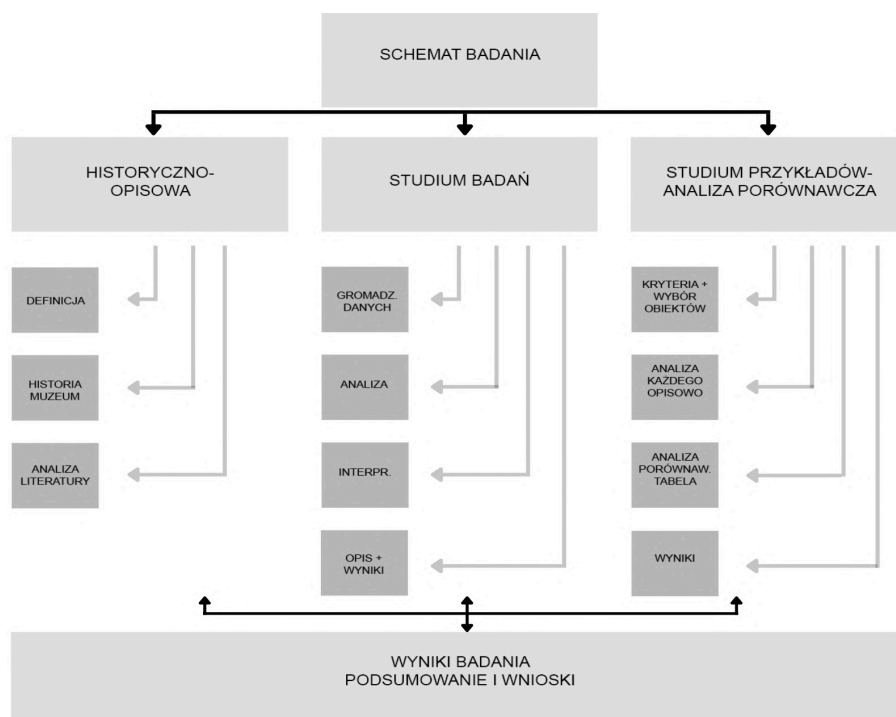
Badanie opiera się na wybraniu przykładów i porównanie ich na podstawie dostępnych źródeł naukowych; teksty źródłowe, strony projektantów, magazyny architektoniczne, badania naukowe, artykuły naukowe, książki.

Etapy badania- schemat

Trzy wykorzystane metodologie składają się na podsumowanie przedstawione na końcu eseju. Podsumowanie zawiera syntetyczne wnioski i wyniki badań odnoszące się do całego eseju.

Etapy trzech badań- schemat

Studium naukowe

Muzeum na przestrzeni wieków- definicja i jej zmiany

Ze względu na szeroką historię definicja muzeum przechodziła liczne zmiany. Analiza ich pozwoli na szersze zrozumienie jakie funkcje pełniły muzea i czym miały być w przestrzeni społecznej. Definicja muzeum przekształcana jest przez całe środowisko muzealników, które ma celu stworzenie uniwersalnej definicji.² *'Czym więc było muzeum między IV w. a ustanowieniem wielkiego ośrodka badawczego w Aleksandrii około 280 r. przed Chr.? Było zbiorem opowiadań, miejscem spotkań i biesiadowania, grotą, wzgórzem, festiwalem. Ale przede wszystkim było jednym z trzech obszarów niezbędnych w obszarze szkoły – lycaeum i gymnasium – określonym w strukturze Lykeionu Arystotelesa w Atenach.'*³

Muzeum~ (łac. < gr. mouseíon 'świątynia muz')

W Kodeksie Etyki ICOM (1989 r.) muzeum przedstawione jest jako stała przestrzeń, nie nastawioną na zysk. Według tej definicji muzea służą społeczeństwu przechowując i przedstawiając eksponaty materialne i niematerialne. Jest to o tyle ważne, że położony jest tu nacisk na nowe metody przedstawiania wystaw- online. Na podstawie tej definicji powstały podobne objaśnienia (opisane poniżej) w polskiej ustawie z 1996r. oraz w Słowniku Języka Polskiego.⁴

Według PWN jest *'instytucją, której zadaniem jest gromadzenie i przechowywanie materialnych świadectw cywilizacji człowieka i jego otoczenia, ich naukowe opracowywanie, konserwowanie i udostępnianie w celu badań, nauczania i rozrywki'*⁵

Główny urząd statystyczny definiuje muzeum jako *'jednostkę organizacyjną, nie nastawioną na osiąganie zysku, której celem jest sprawowanie opieki nad zabytkami, informowanie o wartościach i treściach gromadzonych zbiorów, upowszechnianie podstawowych wartości historii, nauki i kultury polskiej oraz światowej, kształtowanie wrażliwości poznawczej i estetycznej oraz umożliwianie kontaktu ze zbiorami.'*⁶

Ustawa z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach łączy się z definicją przedstawioną przez główny urząd statystyczny. Muzeum przedstawione jest tam jako *'jednostka (...), której celem jest gromadzenie i trwała ochrona dóbr naturalnego i kulturalnego dziedzictwa ludzkości o*

² https://muzeumpamieci.umk.pl/?p=589#_edn1 (dostęp: 21.07.2024 r.)

³ D. Folga- Januszewska Dzieje pojęcia muzeum i problemy współczesne- wprowadzenie do dyskusji nad nową definicją muzeum ICOM, Akademia Sztuk Pięknych w Warszawie, Muzeum Pałacu Króla Jana III w Wilanowie, 2020r. s.28

⁴ Ibidem.

⁵ <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/muzeum;3944738.html> (dostęp: 12.07.2024r.)

⁶

<https://stat.gov.pl/metainformacje/sloownik-pojec/pojecia-stosowane-w-statystyce-publicznej/216,pojecie.html> (dostęp: 12.07.2024r.)

charakterze materialnym i niematerialnym, informowanie o wartościach i treściach gromadzonych zbiorów, upowszechnianie podstawowych wartości historii, nauki i kultury polskiej oraz światowej, kształtowanie wrażliwości poznawczej i estetycznej oraz umożliwianie korzystania ze zgromadzonych zbiorów.⁷

Borusiewicz⁸ oraz Folga-Januszewska⁹ przeanalizowali zmianę definicji muzeum w XX w. Oboje w swoich opracowaniach odwołują się do tradycji starożytnego museionu rozumianego jako ośrodek badań.¹⁰ Lorentz stwierdził, że *'naczelnym zadaniem muzeów ma być przedstawienie niejako w wielkich tablicach synoptycznych całokształtu ludzkiej wiedzy i doświadczeń zdobytych przez niezliczone generacje (...)*'¹¹ Muzeum przedstawiane przez niego ma być miejscem spotkań dla ludzi oraz instytucją badawczą. Podobnie jak Borusiewicz i Folga-Januszewska w swoich rozważaniach podkreśla jak duży wpływ na rozwój muzeów miała starożytność.¹²

Z początku XIX wieku Linde odnosił muzeum do *'muz'* (9 córek Jowisza). Muzy w odniesieniu do mitologii były boginiami sztuki i nauki.¹³ Określa on muzeum jako *'świątynia Muz; zbiór rzeczy kunsztownych, gabinet; miejsce schadzki, w celu bawienia się wzajemnego kunsztami i naukami*'.¹⁴

Pojęcie muzeum zdefiniowali również w 1902 r. Karłowicz, Kryński i Niedźwiedzki twierdząc w Słowniku języka polskiego, że jest to *'zbiór przedmiotów mających wartość dla nauki, sztuki, albo przemysłu; gmach, w którym znajduje się ten zbiór*'.¹⁵ Przedstawili oni wyróżniające się typy muzeów (np. archeologiczne, sztuk pięknych itp.) oraz wyodrębnili pochodne słowa do muzeum.¹⁶

W 1901 r. wydana została Encyklopedia Powszechna. Samuel Orgelbrand opisuje tam historię muzeum, *'muzea literackie'* (miejsca spotkań) oraz jakie zmiany zaszły w rozumieniu instytucji muzeum.¹⁷ Zmiana ta podkreśla przejście od bardziej ogólnego, społecznego i literackiego podejścia do muzeów ku bardziej wyspecjalizowanemu i naukowemu modelowi instytucji kulturalnej.¹⁸ Ilustrowana Encyklopedia Trzaski, Everta i Michalskiego z 1927 roku, w opracowaniu Stanisława Lama, definiuje muzeum jako instytucję naukową, która

⁷ Ibidem.

⁸ M. Borusiewicz, *Nauka czy rozrywka? Nowa muzeologia w europejskich definicjach muzeum*, Kraków: Universitas, 2012, s.62-63

⁹ D. Folga-Januszewska „Muzeum: definicja i pojęcie. Czym jest muzeum dzisiaj?”, *Muzealnictwo*, nr 49, 2008 r. s. 200-203

¹⁰ D. Folga-Januszewska *Muzeum: fenomeny i problemy*, Kraków: Universitas 2015 r.

¹¹ S. Lorentz, *Muzeum Narodowe w Warszawie jako placówka naukowa*, przedruk w: *Przeszłość Przyszłości... Księga Pamiątkowa ku czci Profesora Stanisława Lorentza w setną rocznicę urodzin*, A. Rottermund, D. Folga-Januszewska, E. Micke-Broniarek (red.), Warszawa: Muzeum Narodowe w Warszawie, Zamek Królewski w Warszawie 1963 (1999), s. 31-51

¹² https://muzeumpamieci.umk.pl/?p=589#_edn1 (dostęp: 21.07.2024 r.)

¹³ Ibidem.

¹⁴ S. Linde, *Słownik języka polskiego*, Warszawa 1809, t. II, cz. 1

¹⁵ J. Karłowicz, A. Kryński, W. Niedźwiedzki (red.), *Słownik języka polskiego*, Nakładem Prenumeratorów i kasy im. Mianowskiego, t. II. Warszawa 1902

¹⁶ https://muzeumpamieci.umk.pl/?p=589#_edn1 (dostęp: 21.07.2024 r.)

¹⁷ S. Orgelbrad, *Encyklopedia powszechna z ilustracjami i mapami*. Warszawa: Wydawnictwo Towarzystwa Akcyjnego Odlewni Czcionek i Drukarni S. Olgebranda i Synów, t. X 1901

¹⁸ https://muzeumpamieci.umk.pl/?p=589#_edn1 (dostęp: 21.07.2024 r.)

systematycznie gromadzi i konserwuje produkty naturalne i sztuczne. W późniejszym wydaniu Encyklopedii Powszechnej z 1933 roku, definicja muzeum została ograniczona do stwierdzenia, że jest to instytucja przechowująca okazy przyrodnicze, historyczne, obrazy i rzeźby. Podobnie, w Gutenberg Konversations Lexikon z lat 1930-1931 muzeum określono jako kolekcję przedmiotów naturalnych lub artystycznych oraz miejsce ich przechowywania.¹⁹

W publikacji „Świat i życie. Zarys encyklopedyczny współczesnej wiedzy i kultury” (1935) Michał Walicki podzielił hasło „muzeum” na trzy działy: „Definicja i rozwój”, „Typy muzeów” oraz „Muzea polskie”. Opisał ewolucję muzeów od zbiorów ciekawostek, trudno dostępnych dla publiczności, do instytucji użyteczności publicznej pełniących ważną rolę edukacyjną i społeczną.²⁰ Ustawa o opiece nad muzeami publicznymi z 1933 roku definiuje muzea jako zbiory sztuki, kultury i przyrody, zorganizowane ze względu na ich wartość naukową, artystyczną lub pamiątkową. Te definicje ukazują ewolucję muzeów od miejsc gromadzenia i prezentacji okazów do instytucji o znaczeniu edukacyjnym i społecznym.²¹

Michał Jerzy Wandalin Mniszech w 1775 roku podkreślił znaczenie gromadzenia i ochrony krajowego dziedzictwa narodowego, obejmującego zarówno księgozbiory, archiwa, jak i przyrządy naukowe. Zwracał uwagę na potrzebę budowania zbiorów narodowych, odpowiadających na przemiany kolekcjonerstwa w Anglii.²² Według Ewy Manikowskiej, początek muzeów narodowych w Polsce datuje się na drugą połowę XVIII wieku.²³ Mniszech, zalecając skoncentrowanie się na rodzimych zasobach, nie wykluczał jednak znaczenia zagranicznych zabytków, co potwierdzają późniejsze publikacje.²⁴ Projekt Museum Polonicum miał na celu zarówno zachowanie dziedzictwa narodowego, jak i włączenie Polski w międzynarodowy kontekst kulturowy. W XIX i XX wieku definicje muzeum rozwijały się, odzwierciedlając ideę muzeum jako miejsca edukacji i ochrony dziedzictwa kultury.²⁵

24 sierpnia 2022 r. Icom przyjęło nową definicję muzeum. *‘Muzeum jest trwałą instytucją służącą społeczeństwu, nie nastawioną na osiągnięcie zysku, która zajmuje się badaniem, gromadzeniem, konserwacją, interpretacją oraz prezentacją materialnego i niematerialnego dziedzictwa. Otwarte dla wszystkich, powszechnie dostępne i niewykluczające, muzea promują różnorodność i zrównoważony rozwój. Swoją działalność i sposoby komunikowania*

¹⁹ Ibidem.

²⁰ M. Walicki. Hasło: „muzeum”, w: Świat i życie. Zarys encyklopedyczny współczesnej wiedzy i kultury, Z. Łempicki (red.), Lwów-Warszawa: S. A. Książnica-Atlas, 1935 t. III.

²¹ https://muzeumpamieci.umk.pl/?p=589#_edn1 (dostęp: 21.07.2024 r.)

²² M. Mniszech, Myśli Względem Założenia Musaeum Polonicum, Zabawy Przyjemne y Pożyteczne z Sławnych Wieku tego Autorów Zebrane, t. 11, 1775 cz. 2, s. 211-226.

²³ E. Manikowska, = W stronę muzeum narodowego. Kolekcje i budowa polskiej tożsamości kulturowej u progu niepodległości, w: Kłudkiewicz Kamila, Mencfel Michał, Miłośnictwo rzeczy. Studia z historii kolekcjonerstwa na ziemiach polskich w XIX wieku, Warszawa: Narodowy Instytut Muzealnictwa i Ochrony Zbiorów, 2014 s. 62-75

²⁴ M. Mniszech, Myśli Względem Założenia Musaeum Polonicum, Zabawy Przyjemne y Pożyteczne z Sławnych Wieku tego Autorów Zebrane, t. 11, 1775 cz. 2, s. 211-226.

²⁵ A. Kluczeńska-Wójcik Kolekcjoner polski u progu nowoczesności – szkic do portretu, w: Kolekcjonerstwo polskie XX i XXI wieku. Szkice, T. de Rosset, A. Kluczeńska-Wójcik, A. Tołysz (red.), Warszawa: NIMOZ, 2015 s. 19-39

*opierają na zasadach etyki, profesjonalnej rzetelności i społecznej partycypacji. Oferują zróżnicowane doświadczenia służące edukowaniu, rozrywce, refleksji i dzieleniu się wiedzą.*²⁶ Najnowsza definicja odpowiada na problemy i potrzeby współczesnego społeczeństwa z naciskiem na angażowanie go.

Rola i forma muzeów na przestrzeni wieków (-XX w.)

Na przestrzeni wieków muzea przyjmowały różną formę i pełniły różne funkcje w mieście. Nowoczesne muzea są wynikiem przekształceń na przestrzeni epok, a aktualna ich forma jak i funkcja jest wynikiem zmian społecznych, czy kulturowych. Ważnym aspektem są także reformy gospodarcze i zmiany w strukturach państwa.²⁷

Muzeum w starożytności miało inne znaczenie niż obecnie. Można je podzielić na muzea świątynne oraz kolekcje prywatne. Muzejony (etymologia słowa muzeum) były obiektami gromadzącymi zbiory naukowe (np. matematyka, astronomia, muzyka, literatura) oraz miejscami zrzeszającymi zgromadzenia naukowe. Największe muzejony greckie łączyły się często z bibliotekami. Do protomuzeów zalicza się thesauroi (skarbcce), w których przechowywane były cenne przedmioty. Przykładami miejsc zaliczanych do obiektów wpisujących się w funkcję muzealną jest m.in muzealny okrąg w Delfach (obszar z dziełami sztuki) oraz Pinakoteke na Akropolu (obiekt ze zbiorem malowideł). Zdzisław Żygulski w artykule o przemianach architektury muzeów zauważa inspiracje wzorami antycznymi w XIX-wiecznych muzeach. Jednymi z bardziej znanych obiektów jest British Museum w Londynie nawiązujący wyglądem do Partenonu i Altes Museum w Berlinie zwieńczony rotundami z kopułami. Innymi cechami zauważalnymi w muzealnictwie XIX-wiecznym są galerie oraz portyki.²⁸

II.1.1 British Museum, Widoczne nawiązania do Partenonu Źródło: <https://www.tiqets.com/> (dostęp: 12.07.2024r.)

II.1.2 Altes Museum w Berlinie Źródło: <https://www.visitlondon.com> (dostęp: 12.07.2024r.)

W średniowieczu głównymi obiektami gromadzącymi zbiory były kościoły oraz klasztory. W tamtym okresie również pokaźne były kolekcje władców oraz arystokracji, którzy zbierali rozmaite skarby pochodzące z wypraw, czy prezentowane przez innych monarchów. W epoce renesansu rozwinęły się biblioteki humanistyczne (często z kolekcjami dzieł sztuki)

²⁶ <https://icom-poland.mini.icom.museum/nowa-definicja-muzeum/> (dostęp: 21.07.2024 r.)

²⁷ Z. Żygulski, Przemiany architektury muzeów, Muzealnictwo, Warszawa 2004, s.106

²⁸ Ibidem.

oraz gabinety osobliwości²⁹. Marek Tytko w artykule na temat Kunstkammer opisuje historię oraz tłumaczy fenomen gabinetów. Popularność zdobyły w okresie manieryzmu. Z kolei w epoce baroku przekształciły się bardziej w zbiory naukowe, paranaukowe. W XVIII wieku gabinety osobliwości osiągnęły szczyt popularności w całej chrześcijańskiej Europie.³⁰ 'Pomiędzy średniowiecznym, piętnastowiecznym skarbcom przykościelnym a wyrafinowanym zbiorem malarzy uznanych za 'barbarzyńskich' w czasach oświecenia przebiega linia ewolucyjna gabinetów osobliwości. Zbiory osobliwości istniały bowiem głównie w przeciągu tych kilku wieków, potem stały się coraz rzadsze, albo przekształciły się w muzea.'³¹

Na przełomie XVII i XVIII w. powstały pierwsze publiczne muzea oraz muzea narodowe. Pierwszym publicznym muzeum jest Ashmolean Museum w Oxfordzie (1683 r.)³², z kolei w 1753 r. otwarto British Museum,³³ które posiadało zbiory dziedzictwa narodowego. W XIX w. instytucje muzealne bardzo mocno rozwinęły się pod kątem edukacyjnym³⁴ i nastąpiła mocna profesjonalizacja muzealnictwa. Zaczęły również powstawać placówki specjalistyczne skupiające się na danej dziedzinie (natura, sztuka itp.).³⁵

XX w. bogaty jest pod względem przekształceń funkcji, definiowania formy. I wojna światowa wpłynęła bardzo mocno na rozwój architektury muzealnej. Bauhaus miał bardzo duży wpływ na architekturę, w tym także muzealną. W latach 30. powstawały głównie obiekty muzealne przeznaczone pod sztukę nowoczesną.³⁶ 'Preferowano plany prostokątne i elewacje nieozdobne, utrzymywano tradycyjne ciągi galeryjne ze światłem dziennym płynącym z wielkich okien i sufitowych świetlików, ale chętnie też korzystano z oświetlenia sztucznego, z reflektorów ukrytych w sufitach.'³⁷ Duży wpływ na rozwój muzealnictwa miała m.in. II wojna światowa i okres tzw. zimnej wojny. Zauważalne w architekturze muzealnej były ukryte kondygnacje, nowoczesne technologie, a także minimalizm i monumentalizm. Dominował minimalizm dekoracyjny z naciskiem na monumentalne, ciężkie ponadczasowe bryły. Połowa XX w. charakteryzowała się geometrycznymi kształtami.³⁸ Wiodącym aspektem jest pojawienie się muzeów interaktywnych, pozwalających na integrowanie odbiorcy z wystawą. Dzięki rozwojowi techniki możliwe było także wprowadzenie nowych technik audiowizualnych poprzez prezentacje multimedialne czy efekty interaktywne, a także

²⁹ gabinet osobowości- Kunstkammer '(...) zbiór obejmujący oprócz dzieł sztuki także rzadkie obrazy i ciekawostki z różnych dziedzin rzemiosła oraz obiekty przyrodnicze. Z wyrobów rzemieślniczych wyróżnić tu należy instrumenty naukowe i sprzęty użytkowe. Trudno wyróżnić wszystko, co znajdowało się w takich gabinetach będących własnością najczęściej arystokracji, szlachty lub rodów królewskich i książęcych w czasach nowożytnych, kiedy panowała moda na posiadanie takich gabinetów.' (od XV do XVIII wieku)- cyt. M. M. Tytko Gabinety osobliwości. UJ, Kraków 1997, s.1

³⁰ M. M. Tytko Gabinety osobliwości. UJ, Kraków 1997, s.1

³¹ Ibidem.

³² <https://cbh.pan.pl/pl/muzeum> (dostęp: 12.07.2024r.)

³³ <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/muzeum;3944738.html> (dostęp: 12.07.2024r.)

³⁴ T. Bennett "The Birth of the Museum: History, Theory, Politics, Routledge 1995

³⁵ Ed. Hugh H., Genoways,, M Anne Andrei Museum Origins: Readings in Early Museum History and Philosophy, Left Coast Press, 2008

³⁶ Z. Żygulski, Przemiany architektury muzeów, Muzealnictwo, Warszawa 2004, s.112-113

³⁷ Ibidem.

³⁸ Ibidem.

prezentacje online. W zależności od wieku muzea przybierały różną formę oraz odpowiadały za inne funkcje. Zawsze jednak wiązały się z gospodarowaniem ważnych zbiorów.

Przegląd literatury i stan badań

Muzea są tematem badań od lat. Powstało wiele artykułów naukowych analizujących zmiany zachodzące w muzealnictwie po 89. Najnowsza definicja muzeum przedstawiona przez Icom pochodzi z 2022r.

Na świecie najbardziej kojarzone osoby badające muzea i przekształcenia zachodzące w nich są Eilean Hooper-Greenhill³⁹, Stephen E. Weil⁴⁰, Tony Bennett⁴¹, Gail Anderson⁴² i James Cuno⁴³. Badali oni wpływ mediów na społeczeństwo, edukację oraz jakie ważne zmiany zaszły w prowadzeniu i funkcjonowaniu obiektów.

Jedną z głównych osób poruszających tematykę muzeów w Polsce jest Andrzej Kiciński. Istotnymi postaciami są również Piotr Piotrowski, Alicja Knast i Wojciech Suchocki. Piotrowski opisał między innymi muzea krytyczne, w jaki sposób instytucje muzealne uczestniczą w debatach publicznych i politycznych.⁴⁴ W Polsce na temat zmian w muzealnictwie skupiali się przede wszystkim Folga-Januszewska⁴⁵ analizując muzea w Polsce po 89, a także Zinkiewicz⁴⁶. Maria Popczyk w *'Muzeum i sztuka współczesna: Studium relacji na przykładzie Polski po 1989 roku'*⁴⁷ bada nowe tendencje w muzealnictwie związanym ze sztuką współczesną.

Rozwój obiektów muzealnych pod koniec XX wieku i z początkiem XXI wieku poruszał Mielcarek.⁴⁸ Tematykę zmian funkcjonowania w muzealnictwie poruszał też Mateusz Gyurkovich⁴⁹ i Małgorzata Petelenz⁵⁰ i Derwisz⁵¹. Jednym z ważnych badaczy zajmujących się architekturą muzealną w Polsce jest prof. Marek Pabich⁵², który w swoich pracach

³⁹ E Hooper-Greenhill, *Museums and the Interpretation of Visual Culture*. Routledge 2000

⁴⁰ S. E. Weil, *Rethinking the Museum and Other Meditations*. Smithsonian Institution Press 1990

⁴¹ T. Bennett, *The Birth of the Museum: History, Theory, Politics*. Routledge 1995

⁴² G. Anderson, *Reinventing the Museum: The Evolving Conversation on the Paradigm Shift*. AltaMira Press 2004

⁴³ J. Cuno *Who Owns Antiquity? Museums and the Battle Over Our Ancient Heritage*. Princeton University Press 2008

⁴⁴ P. Piotrowski, *Muzeum krytyczne*, Rebis 2011

⁴⁵ D. Folga-Januszewska, *Muzea w Polsce 1989-2008. Stan, zachodzące zmiany i kierunki rozwoju Muzeów w Europie oraz rekomendacje dla muzeów polskich*, Warszawa 2008

⁴⁶ J. Zinkiewicz, *Odtwarzanie średniowiecza a muzea w Polsce po 1989 roku. Zmarnowany potencjał wspólnego dziedzictwa?*, Krzysztofory, Zeszyty Naukowe Muzeum Historycznego Miasta Krakowa

⁴⁷ M. Popczyk, *Muzeum i sztuka współczesna: Studium relacji na przykładzie Polski po 1989 roku*, Universitas, 2005

⁴⁸ R. Mielcarek, *Rozwój Obiektów Muzealnych Pod Koniec XX i Na Początku XXI Wieku: Rozbudowy, Modernizacje i Adaptacje*, Uniwersytet Zielonogórski, Zielona Góra 2009

⁴⁹ M. Gyurkovich, *Muzeum dziś*, „Czasopismo Techniczne”, 7-A/2, 2010

⁵⁰ M. Petelenz, *Muzea Pamięci, II wojna światowa*, Wydawnictwo PK, Kraków 2024

⁵¹ J. Derwisz, *Nowe muzeum w mieście. Zmiany w kształtowaniu funkcjonalno-przestrzennym architektury współczesnych obiektów muzealnych*, Środowisko Mieszkalne, Kraków 2020

⁵² M. Pabich, *O kształtowaniu muzeum sztuki- przestrzeń piękniejsza od przedmiotu*, Muzeum Śląskie, Katowice 2007, s. 16

analizuje, jak przestrzeń muzealna wpływa na postrzeganie i funkcjonowanie muzeów.⁵³ Gyurkovich skupiał się na analizie formy, rozwoju funkcji i zmianach zachodzących w obiektach muzealnych⁵⁴. Waldemar Baraniewski analizował nowe funkcje muzeów w Polsce po 1989 r.⁵⁵ Podobne zagadnienia porusza Zbigniew Żygulski w *'przemiany architektury muzeów'*⁵⁶. Petelnz pisząc dwie prace porusza tematykę miejsc pamięci⁵⁷ oraz muzeów pamięci skupiając się na samych obiektach muzealnych. Kostro i Wóycicki i Wysocki w swoich rozważaniach podejmują temat nowej narracji oraz zmianie przedstawiania historii.⁵⁸

Tematyka II wojny światowej i badania przeprowadzane w tym zakresie rozpowszechniły się w latach 90. Korzeniowski⁵⁹ w swoich opracowaniach poruszał temat muzeów narracyjnych w odniesieniu do tematyki II wojny światowej, a także w jaki sposób 89. wpłynął na nowe podejście w społeczeństwie i w architekturze. Z kolei Chinciński⁶⁰ skupiał się na transformacji pamięci i wpływie 89. na nowe spojrzenie na historię. Pamięć zbiorową i nowe tendencje opisał Saryusz-Wolska.⁶¹ Tematykę II wojny światowej poruszyli również Machcewicz i Majewski⁶² opisując muzea II wojny światowej i nowe tendencje w muzealnictwie. II wojna światowa stała się głównym tematem debat i miała znaczący wpływ na społeczeństwo. Kwiatkowski w swoim opracowaniu przebadł jak ważna jest wojna w pamięci zbiorowej Polaków.⁶³

Muzealnictwo po 1989r.

Zmiany w muzealnictwie po 89.

W roku 1989 miało miejsce wiele znaczących wydarzeń. W Polsce wiąże się to z końcem komunizmu i wprowadzeniem reform w kraju. Polska stała się demokratycznym państwem. Zmiana ustroju doprowadziła do wyborów 4 czerwca oraz wprowadzenia pierwszego niekomunistycznego rządu. Doprowadziło to do zmian w gospodarce państwa oraz

⁵³ M. Pabich, Budynek muzealny – najcenniejszy eksponat?, [W:] Muzealnictwo nr45, Warszawa 2004, s.145

⁵⁴ M. Gyurkovich., 2013, Hybrydowe przestrzenie kultury we współczesnym mieście europejskim, Kraków: Wydawnictwo PK, Kraków 2013

⁵⁵ W. Baraniewski, Muzeum jako przestrzeń dyskusji: Nowe funkcje muzeów w Polsce po 1989 roku, Muzeum Sztuki Nowoczesnej w Warszawie, 2013

⁵⁶ Z. Żygulski, Przemiany architektury muzeów, Muzealnictwo, Warszawa, 2004

⁵⁷ M. Petelnz, Architektura pamięci, II wojna światowa, Politechnika Krakowska, Kraków 2021

⁵⁸ R. Kostro, K. Wóycicki, M. Wysocki, (red.), Historia Polski od-nowa- Nowe narracje historii i muzealne reprezentacje przeszłości, wyd 1, Muzeum Historii Polski, Warszawa 2014

⁵⁹ B. Korzeniowski, 'Polskie muzea narracyjne o II wojnie światowej po 1989r. 'Kultura współczesna. Teoria. Interpretacje. Praktyka', Poznań 2017

⁶⁰ T. Chinciński Pamięć II wojny światowej w Polsce i w Niemczech. Debaty, muzea i wystawy, Colloquium wydziału nauk humanistycznych i społecznych, Akademia Marynarki Wojennej, Gdynia 2015

⁶¹ M. Saryusz-Wolska, Spotkania czasu z miejscem. Studia o pamięci i miastach, Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2011

⁶² P. Machcewicz, P. M. Majewski, Muzeum II Wojny Światowej. Zarys koncepcji programowej, „Przegląd Polityczny”, 2008, nr 91/92

⁶³ P. T. Kwiatkowski, II wojna światowa w pamięci współczesnego społeczeństwa polskiego, [w:] Od wojny do wolności. Wybuch i konsekwencje II wojny światowej 1939–1989, (red.) M. Andrzejewski, G. Berendt, T. Chinciński, A. Trzeciak, Gdańsk-Warszawa 2010

wprowadzenia tzw. 'Planu Balcerowicza'. W muzealnictwie rok 1989 oraz wczesne lata 90. był okresem zmian. W pierwszych latach po upadku komunizmu zaczęto zauważać zmęczenie historią. Na początku III RP skupiono się na sprawach gospodarki, a dalszy plan poszły muzea i ich rozwój.⁶⁴

Ok. 1995 r. zaobserwować można było radykalną zmianę funkcjonowania muzeów.⁶⁵ Z początkiem lat 90. zaczęto obserwować znaczną poprawę w muzealnictwie. Wizerunek muzeów zmieniał się. Zmiana z *'instytucji pasywnej w kreatywną, która w danym miejscu (...) stymuluje tworzenie nowych form kultury i nauki poprzez połączenie edukacji i rozrywki, prowadzi działalność badawczo-naukową we właściwych dla siebie dziedzinach, odgrywa rolę społeczną (...) oraz pobudza rozwój turystyki kulturalnej i naukowej'*.⁶⁶

Przedział 1990-2000r. jest okresem powstawania znacznie większej ilości muzeów-muzealne boom.⁶⁷

Nowe tendencje w muzealnictwie a pamięć II wojny światowej

*'(...) oficjalny dyskurs historyczny zmarginalizował tezę, bardzo popularną przed 1989 rokiem, iż powstanie było krokiem nierozsądnym i z góry skazanym na niepowodzenie. W ten sposób spór o sens powstania warszawskiego zniknął z polskiej przestrzeni publicznej, w której jeszcze kilkadziesiąt lat temu zajmował jedno z czołowych miejsc'*⁶⁸

Aspekt społeczny

Po 1989 r. zaczął rozwijać się trend 'pluralizacji pamięci'.⁶⁹ Ukazywanie historii zmieniło się i było efektem przewartościowań w świadomości Polaków. Głównym tematem obieranym w muzeach stała się II wojna światowa. Obraz wojny jednak zmienił się mocno w stosunku do okresu PRL-u.⁷⁰ Reżim komunistyczny nie pozwalał na pokazywanie wielu wątków historycznych, w wyniku czego budziły one jeszcze większe zainteresowanie. W PRL'u nie mówiło się na temat działań Armii Krajowej, wręcz je zakłamywano. Po 89. powstało wiele

⁶⁴ J. Zinkiewicz, Odtwarzanie średniowiecza a muzea w Polsce po 1989 roku. Zmarnowany potencjał wspólnego dziedzictwa?, Krzysztofory, Zeszyty Naukowe Muzeum Historycznego Miasta Krakowa, s.153-154

⁶⁵ D. Folga-Januszewska, Muzea w Polsce 1989-2008. Stan, zachodzące zmiany i kierunki rozwoju Muzeów w Europie oraz rekomendacje dla muzeów polskich, Warszawa 2008, s. 35

⁶⁶ Ibidem.

⁶⁷ M. Gyurkovich, Muzeum dziś, „Czasopismo Techniczne”, 7-A/2, 2010, 113–118

⁶⁸ T. Markiewicz, Pamięć o Armii Krajowej. Przykład warszawski, [w:] Polska i Niemcy..., dz. cyt., s. 94

⁶⁹ pluralizacja pamięci- 'stopniowe różnicowanie się wspomnień i interpretacji przeszłości, funkcjonujących w dyskursie publicznym, oraz otwarcie pamięci oficjalnej na różnorodność wizji przeszłości'- cyt. B. Korzeniowski, Transformacja pamięci. Przewartościowania w pamięci przeszłości a wybrane aspekty funkcjonowania dyskursu publicznego o przeszłości w Polsce po 1989 roku, Wydawnictwo Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk, Poznań 2010 s.66

⁷⁰ B. Korzeniowski, 'Polskie muzea narracyjne o II wojnie światowej po 1989r. 'Kultura współczesna. Teoria. Interpretacje. Praktyka', Poznań 2017 r. ,s.214

organizacji promujących żołnierzy, ich działania oraz zaczęto badać i upamiętniać ich losy.⁷¹ Według Bartosza Korzeniowskiego *'głównym czynnikiem pluralizacji pamięci jest (...) odejście od monopolu państwa w zakresie kształtowania obrazu przeszłości w sferze publicznej, co jest związane ze zniesieniem cenzury i ustanowieniem wolności słowa, innym – nastanie po 1989 r. pluralizmu politycznego i społecznego oraz rozwój wolnych mediów opartych na fundamencie wolności słowa'*.⁷²

Wojna przestała być pokazywana jedynie od strony politycznej, militarnej. Zaczęto eksponować wymiar społeczny, m.in. życie codzienne ludności cywilnej. Wojna zaczęła być analizowana pod kątem cierpienia, śmierci, strachu, rodziny, utraty mienia. Zaczęto skupiać się na indywidualnych historiach, wydarzenia starano się pozbawiać anonimowości – personalizacja ofiar wojny. Ważne stały się historie wcześniej spychane na margines.⁷³ Przykładem takiego muzeum i ekspozycji poświęconej 'zwykłym' obywatelom może być m.in. muzeum II Wojny Światowej w Gdańsku.⁷⁴

Pamięć zbiorowa jest częstym obszarem badań w humanistyce, czy pośród innych nauk społecznych. *'W dyskursie na temat wojny, zarówno w Polsce jak i w Niemczech, pojawiło się szereg całkowicie nowych, wcześniej pomijanych bądź marginalizowanych, kwestii. Ostatnie ćwierćwiecze obfitowało także w obu krajach w nowe inicjatywy o charakterze muzealno-wystawienniczym, które wpływały na kształtowanie się pamięci zbiorowej'*.⁷⁵ Muzeum II Wojny Światowej odpowiada za zlecenie badań nad pamięcią o II wojnie światowej. Dzięki badaniu okazało się, że pamięć Polaków na temat II wojny światowej mocno ukształtowała się po 89.⁷⁶ Piotr Kwiatkowski (jeden z inicjatorów badania) stwierdził, że *'postacie związane z ruchem komunistycznym, propagowane w okresie PRL, są współcześnie nieobecne lub oceniane przez badanych krytycznie'*⁷⁷, a postacie ważne w pamięci zbiorowej Polaków z okresu II wojny światowej *'stały się symbolami czterech ważnych zbiorowych doświadczeń: ciągłości polskiego państwa, wytrwałości i sukcesów w walce zbrojnej, męczeństwa i czynnego sprzeciwu wobec Zagłady'*⁷⁸. Badanie wyodrębniło także m.in. dwa różne rodzaje pamięci:

- pamięć o wojnie (wydarzenie historyczne)

⁷¹ T. Chinciński Pamięć II wojny światowej w Polsce i w Niemczech. Debaty, muzea i wystawy, Colloquium wydziału nauk humanistycznych i społecznych, Akademia Marynarki Wojennej, Gdynia 2015, s.24

⁷² B. Korzeniowski, Transformacja pamięci. Przewartościowania w pamięci przeszłości a wybrane aspekty funkcjonowania dyskursu publicznego o przeszłości w Polsce po 1989 roku, Wydawnictwo Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk, Poznań 2010 s.66

⁷³ B. Korzeniowski, 'Polskie muzea narracyjne o II wojnie światowej po 1989r. 'Kultura współczesna. Teoria. Interpretacje. Praktyka' Poznań 2017r. ,s.214-215

⁷⁴ P. Machcewicz, P. M. Majewski, Muzeum II Wojny Światowej. Zarys koncepcji programowej, „Przegląd Polityczny”, 2008, nr 91/92, s. 46–47

⁷⁵ T. Chinciński Pamięć II wojny światowej w Polsce i w Niemczech. Debaty, muzea i wystawy, Colloquium wydziału nauk humanistycznych i społecznych, Akademia Marynarki Wojennej, Gdynia 2015, s.23

⁷⁶ Ibidem.

⁷⁷ P. T. Kwiatkowski, II wojna światowa w pamięci współczesnego społeczeństwa polskiego, [w:] Od wojny do wolności. Wybuch i konsekwencje II wojny światowej 1939–1989, (red.) M. Andrzejewski, G. Berendt, T. Chinciński, A. Trzeciak, Gdańsk-Warszawa 2010, s. 106

⁷⁸ Ibidem.

- pamięć prywatna (wydarzenia osobiste).⁷⁹

Powszechnymi pojęciami stały się m.in. 'gorączka komemoratywna' oraz 'memory boom'.⁸⁰ Przez memory boom rozumie się badania ('memory studies'⁸¹) skupiające się na odnawianiu pamięci historii oraz ukazywania jej nowych faktów. Ze względu na odtwarzanie pamięci i wzbogacenie jej o historie przedstawione na podstawie wcześniejszych pokoleń wykreowało się pojęcie postpamięci.⁸² Warto zadać sobie pytanie czy pamięć oraz to w jaki sposób ukazywana jest przeszłość ma tylko jedną wersję. Na przełomie lat powstała dyskusja na temat kontrowersji związanych m.in. z obrazem II wojny światowej przedstawionej np. w Muzeum Powstania Warszawskiego.⁸³

Nowa forma- czy istnieje jeden obowiązujący styl?

*'Obecnie (...) rolę miejskich budynków reprezentacyjnych (...) przejmują prestiżowe obiekty i zespoły architektoniczno- urbanistyczne (...). Wśród nich na pierwszy plan wysuwają się muzea (...).'*⁸⁴

W odróżnieniu od innych epok muzea aktualnie przybierają różne formy. Często wybijają się swoją formą kontrastując z okoliczną zabudową. Nie ma aktualnie jednego obowiązującego stylu, w jakim projektuje się budynki muzealne. Na przykładzie Muzeum Guggenheima w Bilbao widać jak duży wpływ miał obiekt muzealny na całe miasto. Wpłynęło to mocno na rozwój, rewitalizację centrum oraz promocję miasta. Od muzeów oczekuje się oryginalności, często także awangardy.⁸⁵ Nie jest to jednak reguła. Ze względu na różne kryteria powstają obiekty muzealne łączące oryginalność ze skromnością formy.

Muzea poruszające tematykę II wojny światowej przyjmują formę muzeów-widowisk. W odniesieniu do formy muzeum rozumie się przez to ścisłe powiązanie nastroju całego

⁷⁹ P. T. Kwiatkowski, L. M. Nijakowski, B. Szacka, A. Szpociński, Między codziennością a wielką historią. Druga wojna światowa w pamięci zbiorowej społeczeństwa polskiego, wstęp P. Machcewicz, komentarz historyka M. Kula, Gdańsk-Warszawa 2010, s. 118–125

⁸⁰ M. Saryusz-Wolska, Spotkania czasu z miejscem. Studia o pamięci i miastach, Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2011, s.9

⁸¹ memory studies- „pamięcioznawstwo” Zob. K. Kończal, W: K. Kończal (red.) Wprowadzenie, (Kon)teksty pamięci, Antologia, Narodowe Centrum Kultury, 2014r., s. 9–13; K. Kończal, J. Wawrzyniak, Polskie badania pamięcioznawcze: tradycje, koncepcje „(nie)ciągłości, Kultura i Społeczeństwo, 2011

⁸² postpamięć- 'W moim rozumieniu, postpamięć od pamięci odróżnia pokoleniowy dystans, a od historii głęboka osobista więź. Postpamięć jest silną i bardzo szczególną formą pamięci właśnie dlatego, że jej relacja wobec przedmiotu czy źródła jest zapośredniczona nie poprzez wspomnienia, ale wyobraźnię i twórczość. [...] Postpamięć charakteryzuje doświadczenie tych, którzy dorastali w środowisku zdominowanym przez narracje wywodzące się sprzed ich narodzin. Ich własne, spóźnione historie ulegają zniesieniu przez historie poprzedniego pokolenia ukształtowane przez doświadczenie traumatyczne, którego nie sposób ani zrozumieć, ani przetworzyć' Zob. : M. Hirsch, Żałoba i postpamięć, przeł. K. Bojarska, w: Teoria wiedzy o przeszłości na tle współczesnej humanistyki, red. E. Domańska, Wydawnictwo Poznańskie, Poznań 2010, s.254

⁸³ Zarzut makdonaldyzacji pamięci. Zob. M. Petelenz, Muzea Pamięci, II wojna światowa, Wydawnictwo PK, Kraków 2024, s.16

⁸⁴ M. Gyurkovich, Muzeum Dziś, Czasopismo Techniczne. Architektura, Kraków 2010, s.113

⁸⁵ Ibidem. s.115

obiekty z kształtem obiektu.⁸⁶ Ze względu na funkcje forma obiektu również się zmienia. W kontekście architektury kommemoratywnej sama forma wprowadza odwiedzającego już w klimat. Forma staje się narracyjna, często dramatyczna, niekiedy nacechowana ostrymi kształtami, ekspresyjną strukturą, surowością wybranych materiałów.⁸⁷

‘(...) charakterystyczna forma architektoniczna, jak i bogate zagospodarowanie terenu pozwalają odczytywać muzeum nie tylko jako instytucję, ale jako godną formę upamiętnienia przeszłości.’⁸⁸

Nowa funkcjonalność w muzealnictwie

‘Formy i układy funkcjonalne muzeów zależą od wielu czynników, z których najważniejszym (...) pozostaje indywidualizm twórcy, jego reakcja na- niekiedy nijaki- kontekst.’⁸⁹

Według Wydawnictwa Naukowego PWN aktualnie muzeum odpowiedzialne jest m.in. za gromadzeniem materiałów cywilizacji człowieka, opracowywaniem ich, a także konserwowaniem i udostępnianiem. Instytucja również powinna nauczać na temat zebranych zbiorów oraz zapewniać szeroko pojętą rozrywkę.⁹⁰ Z powyższej definicji wynika, że muzeum stało się bardzo różnorodną instytucją. Aktualnie zadaniem muzeum nie jest jedynie przechowywanie i udostępnianie eksponatów. Zadania zostały poszerzone o konserwację oraz dydaktykę. Pod terminem ‘rozrywka’ można rozumieć wydarzenia, czy też inne poboczne funkcje towarzyszące.⁹¹ Justyna Derwisz analizując obiekty muzealne twierdzi, że *‘nowe muzeum początku dwudziestego pierwszego wieku, to wizja wielofunkcyjnego centrum edukacyjno-rozrywkowego, zapewniającego odwiedzającym atrakcje kulturalne, stanowiące wyjątkowe, pełne emocji przeżycia’.*⁹² Dzięki różnorodności, muzea przyciągają coraz więcej osób. Ze względu na wielkość instytucji, muzea muszą być wydajne ekonomicznie żeby się utrzymać.⁹³

Muzea są *‘przestrzeniami publicznymi, które są istotne dla statusu i wizerunku miasta oraz mogą okazać się istotne dla jego kompozycji urbanistycznej’.*⁹⁴ Przekłada się to na sukces instytucji. Dobrze skomponowany obiekt, z różnorodnością funkcjonalną przyciągają nowe osoby.⁹⁵ Muzea związane są ze zmianą tradycyjnego podejścia i przekształcenie instytucji w hybrydowe przestrzenie kultury.⁹⁶ Muzea stały się konkurencją dla innych form kultury.

⁸⁶ E. Szpakowska-Loranc, Narracja współczesnych budynków muzealnych, „przestrzeń i FORMA”, 24/1, 2015, s. 85–100.

⁸⁷ M. Petelenz, Muzea Pamięci, II wojna światowa, Wydawnictwo PK, Kraków 2024, s.24

⁸⁸ Ibidem. s.24

⁸⁹ M. Gyurkovich, Muzeum Dziś, Czasopismo Techniczne. Architektura, Kraków 2010, s.115

⁹⁰ <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/muzeum;3944738.html> (dostęp: 23.04.2024r.)

⁹¹ M. Gyurkovich, Muzeum Dziś, Czasopismo Techniczne. Architektura, Kraków 2010, s.115

⁹² J. Derwisz, Nowe muzeum w mieście. Zmiany w kształtowaniu funkcjonalno-przestrzennym architektury współczesnych obiektów muzealnych, Środowisko Mieszkalne, Kraków 2020, s.73

⁹³ M. Petelenz, Muzea Pamięci, II wojna światowa, Wydawnictwo PK, Kraków 2024, s.27

⁹⁴ M. Gyurkovich, Muzeum Dziś, Czasopismo Techniczne. Architektura, Kraków 2010, s.116

⁹⁵ Ibidem.

⁹⁶ M. Gyurkovich., 2013, Hybrydowe przestrzenie kultury we współczesnym mieście europejskim, Kraków: Wydawnictwo PK, Kraków 2013, s.181

Spowodowane jest to ilością ciekawych inicjatyw organizowanych w muzeach.⁹⁷ Tworząc wnętrza muzeum architekci powinni stawiać na interaktywność, multimedialność, różnorodność form wystaw, a także immersyjność⁹⁸ rozumianą jako zanurzeniu podmiotu, w tym wypadku zwiedzającego, w przedstawiony świat fikcyjny.⁹⁹ Okolice muzeów wzbogacana jest o przestrzenie publiczne. Wpływają one na jakość przestrzeni w danym mieście i są znaczącą częścią układu kompozycyjnego.¹⁰⁰

Mateusz Gyurkovich wprowadził nowe pojęcie wielofunkcyjnego zespołu muzealnego. Określa tym zespoły urbanistyczne, w których dominantą są funkcje muzealne.¹⁰¹ Obecnie muzea mocno stworzyły fuzję pomiędzy odrębnymi funkcjami. Wyróżnić można m.in. architekturę kommemoratywną. Muzea stały się nośnikami ważnych, tragicznych wydarzeń historycznych. Architektura kommemoratywna za pomocą swojej narracyjności angażuje mocno odbiorcę. W tym wpływa także na potrzeby sacrum.¹⁰²

Diana Ghirardo podzieliła muzea na 4 główne typy: sanktuarium, składnica, handlowe centrum kulturowe oraz muzeum jak widowisko. Muzea widowisko rozumie jako przestrzeń muzealną, w której bardzo dużą rolę odgrywają emocje wytworzone w kontakcie z wystawą.¹⁰³ W odniesieniu do muzeów o tematyce II wojny światowej ma to bardzo duży wpływ ze względu na tragiczność historii przedstawianą w muzeach. Autorzy projektów często łącząc ze sobą różne funkcje mają bardzo duży wpływ na odbiorcę. Symbolika zawarta w architekturze staje się nośnikiem historii, nośnikiem wspomnień i niekiedy cierpienia. Miejsca pamięci mocno wpływają na refleksje, łączą kultywowanie wspomnień ale i historii danego miejsca, tożsamego z daną przestrzenią.¹⁰⁴

Muzea narracyjne jako nowa oddzielna tendencja

Pierwszym muzeum nadającym przejaw trendu fabularyzacji jest otwarte w 1993 r. Muzeum Holokaustu w Waszyngtonie (United States Holocaust Memorial Museum).¹⁰⁵ Powstanie muzeum wiąże się z większym zainteresowaniem tematyki II wojny światowej.¹⁰⁶ Zwiedzający odbiera dane miejsce w sposób bardziej personalny. Zaczyna utożsamiać się z historią. Na samym początku dostaje kartę identyfikacji. Na samym końcu wystawy okazuje się, że historia przedstawiona na karcie jest odwołaniem do realnego wydarzenia-współuczestniczenie w historii. Wpływa to bardzo mocno na odbiór, stawia odbiorcę przed faktem dokonany, zmusza do refleksji i współczucia.¹⁰⁷ Muzea historyczne o tematyce II

⁹⁷ J. Derwisz, Nowe muzeum w mieście. Zmiany w kształtowaniu funkcjonalno-przestrzennym architektury współczesnych obiektów muzealnych, Środowisko Mieszkalne, Kraków 2020, s.79

⁹⁸ Ibidem.

⁹⁹ <https://pl.wikipedia.org/wiki/Immersyjno%C5%9B%C4%87> (dostęp: 23.04.2024r.)

¹⁰⁰ M. Gyurkovich, Muzeum Dziś, Czasopismo Techniczne. Architektura, Kraków 2010, s.116

¹⁰¹ Ibidem.

¹⁰² M. Petelenz, Muzea Pamięci, II wojna światowa, Wydawnictwo PK, Kraków 2024, s.20

¹⁰³ D. Ghirardo, Architektura po modernizmie, Wydawnictwo VIA, Toruń 1999

¹⁰⁴ M. Petelenz, Muzea Pamięci, II wojna światowa, Wydawnictwo PK, Kraków 2024, s.21

¹⁰⁵ M. Petelenz, Architektura pamięci, II wojna światowa, Politechnika Krakowska, Kraków 2021, s.87

¹⁰⁶ B. Korzeniowski, 'Polskie muzea narracyjne o II wojnie światowej po 1989r. 'Kultura współczesna. Teoria. Interpretacje. Praktyka' Poznań 2017r. ,s.214

¹⁰⁷ R. Kostro, K. Wóycicki, M. Wysocki, (red.), Historia Polski od-nowa- Nowe narracje historii i muzealne reprezentacje przeszłości, wyd 1, Muzeum Historii Polski, Warszawa 2014, s.24

wojny światowej często mają mocną charakterystyczną formę. Za pomocą użytych materiałów, formy, czy zaskakujących zabiegów mocno wpływają na odbiór. W architekturze nazywane są muzeum- widowiskiem.¹⁰⁸ Wyodrębniła się także architektura zwana kombi memoriałem.¹⁰⁹

Il. 1.3 Widok na Muzeum Holocaustu w Waszyngtonie Źródło: <https://www.blakereal.com/> (dostęp: 12.07.2024r.)

Muzea narracyjne zaczęły stawiać na wprowadzenie zwiedzającego w ekspozycję. Widoczną tendencją było zniwelowanie odległości dzielącą ekspozycję z widzem.¹¹⁰ Ekspozycja staje się interaktywna. Zwiedzający może słuchać, oglądać, dotknąć- uruchomić nowe zmysły podczas zwiedzania muzeum.¹¹¹ Według raportów Narodowego Instytutu Muzealnictwa i Ochrony zabytków przykładowo w 2017 roku ilość muzeów określających się jako narracyjne wyniosła 36,7%.¹¹² Z kolei rok później ilość wzrosła do 43,7%.¹¹³

¹⁰⁸ D. Ghirardo, Architektura po modernizmie, wydawnictwo VIA, Toruń 1999, s.70

¹⁰⁹ Combi-memorial- zob. w N. Bill, From Countermonument to Combimemorial: Developments in German Memorialization, 'Journal of War & Culture Studies' s. 75-91

¹¹⁰ Ibidem.

¹¹¹ R. Mielcarek, Rozwój Obiektów Muzealnych Pod Koniec XX i Na Początku XXI Wieku: Rozbudowy, Modernizacje i Adaptacje, Uniwersytet Zielonogórski, Zielona Góra 2009

¹¹² Raport NIMOZ, Muzea w 2017 roku, Warszawa 2018

¹¹³ Raport NIMOZ, Muzea w 2017 roku, Warszawa 2019

Studium przykładów

Dobór kryteriów i przykładów

Po przeanalizowaniu dotychczasowych tekstów naukowych i dostępnej wiedzy wyodrębniono kryteria do syntetycznej analizy porównawczej. Poniżej przedstawiono wybrane kryteria w postaci legendy oraz krótki komentarz definiujący zagadnienie. Studium podzielono na rozpoznanie każdego z obiektów, a następnie syntetyczne skategoryzowanie ze względu na wybrane kryteria.

Kryteria	Legenda	Komentarz wyjaśniający
Rok powstania	2000+	-
Charakter	Miejski, Podmiejski, Wiejski	Specyfika danej lokalizacji
Użyte materiały	- (w zależności od projektu)	Materiały wyróżniające się w projekcie, mające wpływ na odbiór obiektu
Forma	Ekspresyjna, SYmboliczna, Ukryta, Organiczna, Minimalistyczna, SUrrealistyczna, Geometryczna, Dynamiczna, Interaktywna, Tradycyjna, Narracyjna, Abstrakcyjna	Sposób wyrażania i przedstawienia idei
Elementy symboliki i przesłanie	- (w zależności od projektu)	Zabiegi architektów i ukryte znaczenia w odniesieniu do architektury kommemoratywnej
Funkcje i użytkowanie	Mauzoleum, muzeum, centrum edukacyjne, miejsce kultu religijnego, pomnik, memoriał	-
Kontekst historyczny	z okresu II wojny światowej	Historia towarzysząca powstałemu obiektowi dla której upamiętnienia został on zaprojektowany
Lokalizacja i integracja z otoczeniem	- (w zależności od projektu)	Sposób, w jaki wpisuje się w otaczający krajobraz lub miejską tkankę, czy też stanowi wyraźny kontrast dla swojego otoczenia
Emocje	SMutek, STRata, Refleksja, Cześć, Duma, NAdzieja, Podziw, Melancholia, SPokój, Niepokój, Zagrożenie	Subiektywna ocena, jakie emocje wywołuje obiekt

* za pomocą dużych liter i koloru pomarańczowego wyznaczono skróty do analizy porównawczej np. Miejski w tabeli oznaczono za pomocą 'M'

Przeanalizowano 7 obiektów muzealnych powstałych na terenie Polski od roku 2003 do dnia dzisiejszego. Każdy z poszczególnych projektów reprezentuje architekturę kommemoratywną i wiąże się z tematyką II wojny światowej. W analizie wyodrębniono rok powstania oraz kontekst historyczny. Kategorie można podzielić na dwie główne części. Pierwsza odnosi się do miejsca oraz otoczenia, w jakim krajobrazie znajduje się projekt oraz jak współgra on z otoczeniem. Druga część obejmuje formę, elementy symboliki oraz jak budynek oddziałuje na emocje.

Opis każdego z poszczególnych projektów

1. Muzeum Pamięci w Bełżcu

Il. 1.4 Lokalizacja na mapie Polski Il.1.5/6/7 Widoki na muzeum z zewnątrz, kadry na charakterystyczne miejsca w obrębie obiektu. Źródło: <https://archinea.pl> (dostęp 5.05.2024r.) Architekci: DDJM

*'Krajobrazy są kulturą, jeszcze zanim staną się przyrodą; twórcami wyobraźni nakładanymi na las, wodę i skały.'*¹¹⁴

Projekt Muzeum Pamięci powstał w latach 2003-2004 r. Obszar obejmuje dawny obóz zagłady, w którym m.in. od grudnia 1942 r. zabito około 450 tys. Żydów (głównie z Polski). Bełżec był głównym miejscem, w którym Naziści testowali różne metody masowego zabijania.¹¹⁵ Wiejski charakter 7ha-go obozu oraz lesisty krajobraz Wzgórza Kozielsk niewiele zmieniły się od tamtejszych wydarzeń.

*'(...) splatają się ze sobą dwa krajobrazy. Komory gazowe wyrastają na tle sosnowego lasu, rzucany przezeń cień kontrastuje z zielenią. Wykorzystane przez esesmanów do ukrywania obozu drzewa stały się mimowolnymi uczestnikami Zagłady. (...) W 1943 roku obóz w Bełżcu został zlikwidowany. Usunięto wszelkie zabudowania, a na całym terenie, dla zatajenia śladów zbrodni, posadzono sosnowy las.'*¹¹⁶ To właśnie ten sosnowy las stał się świadkiem historii i cichą milczącą opowieścią. W latach 60. w miejscu obozu postawiono pierwszy pomnik upamiętniający obóz koncentracyjny.

¹¹⁴ S. Schama 'Las, w: Tu byliśmy. Ostatnie ślady zaginionej kultury', fot. T. Rolke, esej S. Schama, przeł. B. Rymaniak, wpro. F. Tych, teksty A.J. Heschel, „fotoTapeta”, Berlin–Warszawa 2008, s. 43

¹¹⁵ https://www.belzec.eu/pl/history/historia_obozu/2 (dostęp: 10.07.2024r.)

¹¹⁶ J. Małczyński 'Drzewa 'żywe pomniki' w Muzeum- Miejscu Pamięci w Bełżcu', Teksty Drugie, Warszawa 2009, s.209

W 2002 r. po przeprowadzonych badaniach na terenie muzeum zlokalizowano trzy masowe groby ku upamiętnieniu śmierci ok. 500 tys. Żydów.¹¹⁷

Główną część muzeum zajmuje szare żużlowisko- 'Cmentarz-Mogiła'. Jest ono niedostępne dla zwiedzających i tworzy 'pokrywę' dla szczątków. Żużlowisko przecięte jest drogą w postaci szczeliny stopniowo opadającej w dół, prowadzącą do 'Placu Przekroczenia' (miejsce dawnej rampy kolejowej z żeliwnym reliefem). *'Cisza sprawia, że można usłyszeć echo własnych kroków, a zimne, betonowe ściany dają poczucie chłodu.'*¹¹⁸ Dochodząc do Niszy-Ohel widać tablicę z wrytymi żydowskim nazwiskami, a następnie schody prowadzące na podwyższenie, z którego widać całe założenie.

*„Na tej uświęconej krwi ofiar ziemi pozostawiono tylko dęby – drzewa, które były świadkami zbrodni.”*¹¹⁹ Architekci zaproponowali kontrast pomiędzy surowością, chłodem muzeum, a otaczającym 'żyjącym, lasem.

2. Muzeum w Palmirach

Il. 1.8 Lokalizacja na mapie Polski Il.1.9/10/11 Widoki na muzeum z zewnątrz oraz wewnątrz obiektu.
Źródło:<https://www.whitemad.pl> (dostęp 5.05.2024r.) Architekci: WXCA

Najnowsze Muzeum we wsi Palmiry działa od 2011r. Obiekt upamiętnia masowe mordy na terenie Puszczy Kampinoskiej przeprowadzane podczas II wojny światowej.¹²⁰ W latach 1939-1941 r. Niemcy przeprowadzili 21 masowych egzekucji, rozstrzelując ok. 1700 obywateli polskich. Do ofiar należały głównie przedstawiciele elity, którzy według Niemców mogli być przywódcami Polskiego Państwa Podziemnego. W 1948 r. na polanie w Palmirach utworzono cmentarz w formie mauzoleum.¹²¹

W 2011 r. wybudowano nowy obiekt w kształcie prostopadłościanu. Forma obiektu jest spokojna, surowa. Użycie szkła i stali kortenowskiej stworzyło tło dla ekspozycji. Wnętrze wzbogacono o szklane tuby wypełnione brzoźdami. Symbolizują one las-miejsca mordy. Główną częścią muzeum jest przeszklenie z widokiem na krajobraz

¹¹⁷ A. Kola Sprawozdanie z archeologicznych badań na terenie b. obozu Zagłady Żydów w Sobiborze, „Przeszłość i Pamięć” 2000 nr 3, s. 89.

¹¹⁸ J. Małczyński 'Drzewa 'żywe pomniki' w Muzeum- Miejscu Pamięci w Bełżcu', Teksty Drugie, Warszawa 2009, s.212

¹¹⁹ Bełżec – Miejsce Pamięci, „Architektura-Murator” 2004 nr 9, s. 43

¹²⁰ <https://palmiry.muzeumwarszawy.pl/> (dostęp: 10.07.2024r.)

¹²¹ J. Maldis, Miejsce pamięci Palmiry :nowoczesne Muzeum w środku Puszczy, Almach Muzealny 2013, s.241

nekropilii. Narracyjność muzeum stworzono za pomocą teatralności- różnorodne światło docierające do wnętrza, grafiki wyłaniające się za refleksami, czy też dźwięk nadający ekspresyjność wnętrzu. Na ekspozycji znajdują się specjalnie zaprojektowane gabloty z płaskimi, wysokimi, punktowo oświetlonymi wnętrzami, które zawierają pamiątki po ofiarach egzekucji, takie jak grypsy, przestrelone dokumenty, binokle, fragmenty różańca i złote obrączki. Ciekawym elementem są archiwalne fotografie wyświetlane multimedialnie oraz słyszalny w tle utwór Jerzego Kornowicza.¹²²

3. Muzeum Ulmów w Markowej

Il. 1.12 Lokalizacja na mapie Polski Il.1.13/14/15 Widoki na muzeum z zewnątrz oraz wewnątrz obiektu.
Źródło: <https://nizio.com.pl> (dostęp 5.05.2024r.) Architekci: Nizio Design International

W 2016 r. otwarto muzeum poświęcone rodzinie, która poświęciła swoje życie pomagając Żydom. Ulmowie są symbolem odwagi i poświęcenia. W okresie II wojny światowej ukrywali 8 Żydów. Rankiem 24 marca 1944 r. Niemcy zamordowali Żydów oraz całą rodzinę Ulmów. Zaczęli od Józefa oraz Wiktorię (będącej w 7 miesiącu ciąży), kolejno zastrzelono dzieci.

*'Nikt dokładnie nie policzy, ilu Polaków ratowało Żydów w czasie II wojny światowej. Do tej pory medalem Sprawiedliwy wśród Narodów Świata instytut Yad Vashem uhonorował prawie 7000 z nich. Według oceny historyków, liczba Polaków, którzy z narażeniem życia nieśli Żydom pomoc, jest znacznie większa.'*¹²³ Z opowieści dziadków wiem ile osób ukrywało Żydów w Kraczkowej (wieś niedaleko Markowej) i okolicznych wsiach. Na stronie muzeum Ulmów znajduje się spis osób ratujących w obrębie Podkarpacia. Muzeum zastrzega sobie jednak, że lista nie jest pełna i jest cały czas aktualizowana.

Obiekt znajduje się w krajobrazie wiejskim, wśród niskiej zabudowy. Ascetyczny budynek o dwuspadowym dachu wcina się we wzgórze. Ideą architektów było symboliczne ukazanie domu. Zastosowana stal kortenowska pod wpływem czasu samoistnie się zestarzeje ukazując patynę czasu.¹²⁴ Na przedłużeniu elewacji zaproponowano betonową ścianę wyłożoną tabliczkami z wyżłobionymi nazwiskami, a cały obszar otaczają drzewa (jabłonie, grusze, śliwy)- 'Sad Pamięci' nawiązujące do

¹²² Ibidem. s.242-243

¹²³ <https://muzeumulmow.pl/pl/historia/ratujacy/> (dostęp: 10.07.2024r.)

¹²⁴

<https://www.bryla.pl/muzeum-polakow-ratujacych-zydow-w-markowej-w-finale-east-centric-arhitekt-wards> (dostęp: 10.07.2024r.)

sadu Ulmów. Narracyjności budynku nadają refleksy światła wydobywające się z serca obiektu. Na środku sali wystawienniczej ulokowano prostopadłościan symbolizujący dom Ulmów. Na zewnętrznych szklanych ścianach wyświetlane są archiwalne zdjęcia.¹²⁵

4. Muzeum Dom Rodziny Pileckich w Ostrowie Mazowieckim

Il. 1.16 Lokalizacja na mapie Polski Il.1.17/18/19 Widoki na muzeum z zewnątrz.
Źródło: <https://www.bryla.pl> (dostęp 5.05.2024r.) Architekci: BDR

Powstałe w 2016 r. muzeum mieści się w dawnym domu rodzinnym rotmistrza Witolda Pileckiego. Muzeum zajmuje się szerzeniem wiedzy na temat rotmistrza i jego rodziny oraz składowaniem i opieką nad materiałami zebranymi na jego temat. Obiekt łączy ze sobą funkcje muzealną, edukacyjną, połączoną z popularyzacją oraz wydawnictwem.¹²⁶ Jest to jedno z ostatnich miejsc upamiętniających postać Witolda Pileckiego ze względu na to, że jego rodzinny dom pod Lidą został zburzony po wojnie.¹²⁷

Architekci połączyli ze sobą trzy części: zabytkowy budynek, nowy zbudowany pawilon oraz przydomowy ogród. Ogród odtworzono z archiwalnych zdjęć zachowując podział na uprawy roślin ozdobnych i owoców z warzywami. Zabytkowy dom został zrekonstruowany z odtworzeniem wszystkich detali, gzymsów czy stolarki okiennej. Wewnątrz mieści się główna wystawa cała połączona przewiązką na parterze i kondygnacji podziemnej. Pawilon przenika się przestrzenią wewnętrzną z zewnątrz. Architekci zastosowali gładki materiał i rytm widoczny od strony kolumnowego podcienia. Surowość betonu łączy się z drewnem dębowym tworząc kontrast między monumentalnością z lekkim pawilonem.¹²⁸ *Wprowadzenie nowej struktury w harmonijny sposób było głównym wyzwaniem projektu, osiągniętym dzięki szklanemu łącznikowi i dostosowaniu wysokości pawilonu do gzymsu domu.*¹²⁹

¹²⁵

<https://nizio.com.pl/project/muzeum-polakow-ratujacych-zydow-podczas-ii-wojny-swiatowej-im-rodziny-ulmow-w-markowej/> (dostęp: 10.07.2024r.)

¹²⁶ <https://muzeumpileckich.pl/misja/> (dostęp: 10.07.2024r.)

¹²⁷

https://www.archdaily.com/965432/the-pilecki-family-museum-bdr-architekci?ad_source=search&ad_medium=projects_tab (dostęp: 10.07.2024r.)

¹²⁸ Ibidem.

¹²⁹ Ibidem.

5. Mauzoleum Martyrologii Wsi Polskich w Michniowie

Il. 1.20 Lokalizacja na mapie Polski Il.1.21/22/23 Widoki na mauzoleum z różnych perspektyw.
Źródło: <https://nizio.com.pl> (dostęp 5.05.2024r.) Architekci: Nizio Design International

W 2021 r. odbyła się inauguracja otwarcia mauzoleum poświęconego masakrze w dniach 12-13 lipca 1943 r. Zamordowanych zostało 204 mieszkańców, a wieś została doszczętnie spalona. Pierwszego dnia Niemcy zamknęli w stodołach i spalili mężczyzn oskarżonych o działania partyzanckie. Tego samego dnia aresztowano i wywieziono na roboty przymusowe kilkadziesiąt osób. 13 lipca Niemcy wrócili do Michniowa zabijając wszystkie napotkane osoby. Razem z 13 lipca Michniów został bez mieszkańców, a zwłoki pochowano w zbiorowej mogile. Kompleks obejmuje mogiłę poświęconą mieszkańcom Michniowa, Pietę Michniowską, Kaplicę św. Małgorzaty oraz mur pamięci i nowy budynek wystawienniczy.¹³⁰ Michniów stanowi symbol i jest ważnym miejscem pamięci.

*'Już kilka godzin po tragedii Michniowianie zebrali szczątki swoich bliskich i pochowali je w zbiorowej mogile. Natomiast w 1945 roku w tym miejscu postawiono pomnik z wrytymi nazwiskami pomordowanych, gdzie składane są kwiaty oraz znicze.'*¹³¹

Forma budynku, choć nawiązuje do okolicznej zabudowy kontrastuje z nią i wyłania się ponad okoliczny krajobraz. Zamiarem architektów było połączenie archetypu, spójności z tragiczną historią. Monolityczny obiekt stworzony został z 11 segmentów (5 zamkniętych i 6 otwartych). Ekspresji nadają pęknięcia w bryle w kształcie krzyża. Z początku forma budynku jest zamknięta, jednak z każdym etapem ściany zaczynają się 'rozpadać' dodając dramaturgii przestrzeni. Naturalne refleksy światła wpadające do bryły budynku oświetla wystawę i nadaje nastrojowości. Surowość betonu połączona z szalunkiem o charakterze drewna ukazuje połączenie między nową formą a symbolem spalonych domostw w tamtej okolicy.¹³²

*'Pełna ekspresji architektura i celowa postępująca degradacja kolejnych elementów bryły to symbol eskalacji wojennych represji wobec mieszkańców wsi.'*¹³³

¹³⁰ <https://www.michniow.pl/o-nas/mauzoleum-w-michniowie> (dostęp: 10.07.2024r.)

¹³¹ Ibidem.

¹³² <https://nizio.com.pl/project/mauzoleum-martyrologii-wsi-polskich-w-michniowie/> (dostęp: 10.07.2024r.)

¹³³ Ibidem.

6. Izba Pamięci przy cmentarzu powstańców Warszawy

Il. 1.24 Lokalizacja na mapie Polski Il.1.25/26/27 Widoki na Izbę Pamięci. Źródło: <https://www.bryla.pl> (dostęp 5.05.2024r.) Architekci: Bujnowski Architekci

Historyczny Cmentarz Powstańców uważany jest za jedną z największych nekropolii w Europie. Pochowanych jest na nim ponad 100 tys. osób. Pierwszy projekt założenia pochodzi z 1946 r. i został opracowany przez Romualda Gutta i Aline Scholtz. Otwarcie dobudowanej Izby Pamięci w Warszawie odbyło się w 2022 r.¹³⁴ Miejsce poświęcone jest ofiarom powstania warszawskiego (1944 r.).¹³⁵

Wnętrze Izby Pamięci posiada dwie wystawy. Pierwsza z nich – stała, ukazuje historię oraz losy historycznego cmentarza, z kolei druga – czasowa prezentuje mapę Warszawy pokazującą zniszczenia miasta podczas wojny. Na mapie zaznaczone zostały miejsca pochówków, egzekucji polskich obywateli. Przed pawilonami wybudowany został Mur Pamięci z mosiężnymi tabliczkami. Znajdują się na nich nazwiska ok. 62 tys. zidentyfikowanych ofiar.¹³⁶

*'Izba Pamięci operuje językiem Gutta w spójnej kompozycji pawilonu z otoczeniem i pierwotnym założeniem. Bazuje na scenariuszu chodzenia po budynku – intuicyjności, gdzie struktura w postaci ścian sama jest narratorem, nośnikiem pamięci i wiedzy. Zawiera w sobie stylistyczne wyznaczniki Gutta jak: plastyka, faktura, tektonika i masyw materii budowlanej.'*¹³⁷

Architekci wykorzystali surowy beton o różnych strukturach. Główna bryła pawilonu wykonana jest gładkiego betonu, z kolei pawilon pamięci i mur z warstwowego.¹³⁸ Izba Pamięci stała się nośnikiem symboli a także cichym upamiętnieniem poległych podczas powstania warszawskiego.

¹³⁴

<https://architektura.muratorplus.pl/realizacje/izba-pamieci-przy-cmentarzu-powstancow-warszawy-na-jlepszym-obiekcie-publicznym-stolicy-aa-7R5L-jGEh-vwcu.html> (dostęp: 10.07.2024r.)

¹³⁵ <https://izbapamieci.muzeumwarszawy.pl/> (dostęp: 10.07.2024r.)

¹³⁶

<https://architektura.muratorplus.pl/realizacje/izba-pamieci-przy-cmentarzu-powstancow-warszawy-na-jlepszym-obiekcie-publicznym-stolicy-aa-7R5L-jGEh-vwcu.html> (dostęp: 10.07.2024r.)

¹³⁷ Wierzbicka, M. Koczocik, Współczesna architektura znaczeniowa – poszukiwanie twórczej inspiracji w dorobku architektonicznym Romualda Gutta, Wydawnictwo PK, Kraków 2020, s.35

¹³⁸ K. Konieczuk, Beton architektoniczny warstwowy -projektowanie i wykonawstwo, Warszawa 2023 s.118

7. Radiostacja w Gliwicach

Il. 1.28 Lokalizacja na mapie Polski Il.1.29 Widok na muzeum z lotu ptaka Źródło:<https://nizio.com.pl> (dostęp 5.05.2024r.) Il.30 Archiwalne Źródło:<https://www.propertydesign.pl> (dostęp 5.05.2024r.) Il.31 Wizualizacja architekta Źródło:<https://nizio.com.pl> (dostęp 5.05.2024r.) Architekci: Nizio Design International

31 sierpnia 1939 r. Niemieccy agenci przebrani za polskich żołnierzy zaatakowali radiostację w Gliwicach. Prowokacja gliwicka była niemiecką operacją dywersyjną. Radiostacja Gliwice jest strategicznym miejscem w regionie przez co Naziści wykorzystali ją w propagandzie nadając fałszywe komunikaty w języku polskim.¹³⁹

Według architektów projekt radiostacji ma obejmować rewitalizację kompleksu historycznych budynków z dobudowaniem nowej części podziemnej. Do głównego budynku ma być dodany taras, a podziemie ma być wyposażone w wystawę stałą. Pozostałe dwa budynki będą mieć inne funkcje, pierwszy stanie się hotelem, z kolei drugi wyposażony będzie w hol wejściowy, a także m.in. w przestrzenie edukacyjne, gastronomię oraz studio nagrań. Kluczowym dla architektów jest zachowanie tożsamości obiektów z miejscem. Wystawy wewnątrz obiektu będą mocno wpływać na odbiorcę angażując go, wywołując w nim emocje.¹⁴⁰

Architekci 'zainspirowali się też utrwaloną na zdjęciach czy filmach industrialnym krajobrazem Górnego Śląska pierwszej połowy XX wieku. Wykorzystane w projekcie materiały, m.in. konstrukcja z ciemnej stali, ekspozytory z perforowanej blachy, są nie tylko budulcem scenografii, ale też nośnikiem treści, które angażują zmysły odbiorcy. Dramaturgia wystawy przypomina scenariusz kryminału (...)'¹⁴¹

¹³⁹ https://pl.wikipedia.org/wiki/Prowokacja_gliwicka (dostęp: 10.07.2024r.)

¹⁴⁰ <https://nizio.com.pl/project/radiostacja-gliwice/> (dostęp: 10.07.2024r.)

¹⁴¹ Ibidem.

Legenda

Kryteria	Legenda	Komentarz wyjaśniający
Rok powstania	2000+	-
Charakter	Miejski, Podmiejski, Wiejski	Specyfika danej lokalizacji
Użyte materiały	- (w zależności od projektu)	Materiały wyróżniające się w projekcie, mające wpływ na odbiór obiektu
Forma	Ekspresyjna, SYmboliczna, Ukryta, Organiczna, Minimalistyczna, SUrrealistyczna, Geometryczna, Dynamiczna, Interaktywna, Tradycyjna, Narracyjna, Abstrakcyjna	Sposób wyrażania i przedstawienia idei
Elementy symboliki i przesłanie	- (w zależności od projektu)	Zabiegi architektów i ukryte znaczenia w odniesieniu do architektury kommemoratywnej
Funkcje i użytkowanie	Mauzoleum, muzeum, centrum edukacyjne, miejsce kultu religijnego, pomnik, memoriał	-
Kontekst historyczny	z okresu II wojny światowej	Historia towarzysząca powstałemu obiektowi dla której upamiętnienia został on zaprojektowany
Lokalizacja i integracja z otoczeniem	- (w zależności od projektu)	Sposób, w jaki wpisuje się w otaczający krajobraz lub miejską tkankę, czy też stanowi wyraźny kontrast dla swojego otoczenia
Emocje	SMutek, STRata, Refleksja, Cześć, Duma, NAdzieja, Podziw, Melancholia, SPokój, Niepokój, Zagrożenie	Subiektywna ocena, jakie emocje wywołuje obiekt

* za pomocą dużych liter i koloru pomarańczowego wyznaczono skróty do analizy porównawczej np. Miejski w tabeli oznaczono za pomocą 'M'

Zestawienie tabelaryczne

Kategorie	Muzeum pamięci w Bełżcu	Muzeum w Palmirach	Muzeum Ulmów w Markowej	Muzeum Dom Rodziny Pileckich w Ostrowie Mazowieckim	Mauzoleum martyrologii wsi polskich w Michnowie	Izba pamięci przy cmentarzu powstańców Warszawy	Radiostacja w Gliwicach
Rok powstania	2003-2004	2011	2016	2020	2021	2021-2022	w trakcie
Charakter	W	W	W	M	W	M	W
Użyte materiały	beton, żużel, żelbet, żeliwo, jasny granit, kamień	beton architektoniczny, szkło, korten	beton, blacha kortenowska	szkło, drewno, beton	beton, drewno, czarna stal	beton, mosiądz	beton architektoniczny, szkło, korten
Forma	SY,U,O,M,G,N	SY, U, M, G, N, O	SY,U,M,G,D,I,T,N,A	E,SY,U,M,G,D	E,SY,U,M,G,D	SY, U, O, M, SU, G, D, I, T, N	SY,U,I,N,M
Elementy symboliki i przesłanie	drzewa-świadkowie tragedii, materiały, ich struktura i zastosowanie, materiały starzejące się	surowość materiałów, światło, odbicia, refleksy, materiały starzejące się, stalowe krzyże	bryła nawiązująca kształtem do budynku mieszkalnego, materiały przywodzące na myśl niepokój i zagrożenie, materiały starzejące się, sad nawiązujący do ogrodu Ulmów, oświetlenie	brak widocznych elementów, obiekt wprost posiada przywrócony charakter Domu Rodziny Pileckich, harmonijność, przydomowy ogród	kształt nawiązujący do wiejskiej chaty, otwarcia, przebiecia, starzejący się materiał i jego struktura, oświetlenie symbolizujące palące się stodoły	materiały starzejące się, tablice z nazwiskami	materiały-surowość, oświetlenie, dźwięk, kolory
Funkcje i użytkowanie	muzeum i założenie pomnikowe-edukacja, upamiętnienie, zrozumienie	muzeum, mauzoleum, pomnik	muzeum, pomnik, memoriał	muzeum z częścią edukacyjną i wypoczynkową	mauzoleum z częścią wystawienniczą-muzealną zintegrowaną z miejscem pamięci i pomnikami	pawilon usługi, muzeum) i pomnik przy największej wojennej nekropolii w Europie	muzeum z częścią edukacyjną poszerzone o inne funkcje

Kategorie	Muzeum pamięci w Bełżcu	Muzeum w Palmirach	Muzeum Ulmów w Markowej	Muzeum Dom Rodziny Pileckich w Ostrowie Mazowieckim	Mauzoleum martyrologii wsi polskich w Michniowie	Izba pamięci przy cmentarzu powstańców Warszawy	Radiostacja w Gliwicach
Kontekst historyczny	teren byłego nazistowskiego obozu zagłady w Bełżcu	miejsce upamiętniające mord przez Niemców podczas II wojny światowej w obrębie puszczy karpinowskiej	miejsce upamiętnienia rodzinie Ulmów, którzy poświęcili swoje życie ukrywając Żydów podczas II wojny światowej	upamiętnienie życia rotmistrza Witolda Pileckiego oraz jego żony Marii	zabójstwo przez nazistów 204 mieszkańców Michniowa 12 i 13 lipca 1943 r.	miejsce upamiętniające ofiary Powstania Warszawskiego, upamiętniające dziesiątki tysięcy mieszkańców Warszawy, którzy stracili życie w walkach i masowych egzekucjach wojsk niemieckich w 1944 roku.	w sierpniu 1939 r. niemieckie siły specjalne rozpoczęły w Gliwickim Radiu akcję pod nazwą „Prowokacja gliwicka”.
Lokalizacja i integracja z otoczeniem	spójne, nie wyróżniająca się architektura na tle otaczających domostw, surowość kontrastująca z lasem	obiekt zintegrowany jest z terenem cmentarza wojskowego, naokoło założenia znajduje się w środku krajobrazu leśnego	muzeum wtapia się w zbocze, kształtem nawiązuje do okolicznych domostw	obiekt znajduje się wśród okolicznych domostw, kształt i forma nawiązuje do otoczenia, jedynie dobudowany nowy element posiada inną formę (niedominującą), zintegrowany z ogródkiem nadającym charakter prowincji	spadek terenu zdeteminował podział muzeum na segmenty tworząc drogę przejścia, kształt jak i forma budynku wpasowuje się w okoliczną architekturę	zintegrowana z terenem cmentarza Powstańców Warszawy, dach wydaje się lewitować	teren obejmuje obszar kompleksu historycznej radiostacji gliwickiej, wieża radiowa stanowi dominantę w krajobrazie, obiekt zintegrowany jest z terenem cmentarza wojskowego, naokoło założenia znajduje się w środku krajobrazu leśnego
Emocje	SM,ST,R,M,	SM, ST, R, M, SP, NI	SM,ST,R,C,D,P,M, SP,NI,Z	C,D,P,SP	SM,ST,R,M,SP,NI,Z	SM,ST,R,C,D,NA,M, SP	SM,ST,R,NA,P,M,S P,NI,Z

Wnioski ogólne

W badaniu przeanalizowano 7 projektów powstałych na terenie Polski od 2003r. do teraz. Analiza wykazała jak istotną rolę w edukacji, upamiętnieniu oraz rozpowszechnianiu historii one mają. Pomimo zróżnicowanego charakteru posiadają one wspólne cechy wpływające na odbiór danego miejsca i stworzenie miejsca pamięci i edukację społeczeństwa. Architektura z jeden strony jest mocno zróżnicowana, a z drugiej współgra z otoczeniem. Dzięki temu spotęgowana jest refleksja nad danym miejscem i historią temu towarzyszącą.

Użyte materiały, pełne symboli mają na celu nawiązać do przemijania, swoją surowością i strukturą do historii. Stal kortenowska, drewno, beton- wszystkie z podanych materiałów pod wpływem lat będą wciąż wpływać na odbiór zwiedzającego. Funkcje muzealne są różnokierunkowe. Popularnym jest rozszerzać funkcję muzealną o nowe zachęcające do odwiedzenia. Każdy z obiektów ma za zadanie przekazać wiedzę i upamiętnić dane wydarzenie historyczne/osoby związane z tą historią. Kontekst historyczny związany jest z II wojną światową i obejmuje miejsca masowych egzekucji i bohaterskich czynów. Spektrum emocji jest szerokie- od niepokoju, melancholii, do nadziei i dumy. Dzięki dobranym elementom symboliki muzea podkreślają wagę historii i przestrzeni.

Muzea powstałe po 2003r. mają kluczowy wpływ w popularyzacji II wojny światowej. Odgrywają dużą rolę w pamięci o tragicznych wydarzeniach, a ich architektura, materiały, symbolika jest odpowiednio dobrana żeby wpływać na odbiorcę.

Wnioski szczegółowe

1. Rok powstania: Wybrane realizacje powstały w okresie 2003 do teraz. Wybrano jeden projekt powstały przed 2010 r., dwa przed 2020 oraz 3 po 2020. Przeanalizowano również dwa przykłady, które są w trakcie realizacji.
2. Charakter: Sześć na osiem przykładów ma charakter wiejski. Pozostałe powstały w mieście. Wybrano obiekty w kameralnej okolicy.
3. Użyte materiały: Przeważają materiały szlachetnie starzejące się (m.in. stal kortenowska, beton oraz stal). W wielu przypadkach zastosowano materiały naturalne pochodzące z lokalnego kruszywa oraz drewno. Zauważalnym materiałem jest również szkło, które wpływa na symbolikę i odbiorcę.
4. Forma: We wszystkich przykładach dominuje forma: symboliczna, ukryta, minimalistyczna. Większość obiektów zastosowano formę: geometryczną oraz narracyjną. Pozostałe formy zależą od dodatkowych czynników jakimi jest charakter, elementy symboli, funkcja, kontekst, lokalizacja.
5. Elementy symboliki i przesłanie: W większości przykładów elementami symboliki są wykorzystane materiały. W wielu przykładach pobierane one są lokalnie lub stosowane surowo bez dodatkowych ulepszeń. Zauważyć można wykorzystanie również elementy przyrody takie jak m.in. drzewa, czy odbicia, refleksy słoneczne.

Forma obiektu ma zadanie wpłynąć na wyobraźnię zwiedzającego i edukować, i upamiętniać prezentowane wydarzenie.

6. Funkcje i użytkowanie: Wybrane przykłady są połączeniem paru funkcji ze sobą. W większości przewija się funkcja muzealna wzbogacona o elementy edukacyjne. W zależności od historii stojącej za obiektem wyróżnia się mauzolea, memoriały, czy też miejsce kultu religijnego.
7. Kontekst historyczny: Obiekty w większości wiążą się z historią II wojny światowej. Powstanie obiektu jest bardzo mocno zależne od miejsca, w którym zdarzyła się historia. Koneksja miejsca z obiektem jest bardzo mocno powiązana i wpływa na siebie. Gdyby nie historia, która związana jest z danym obszarem, obiekt by nie powstał.
8. Lokalizacja i integracja z otoczeniem: Obiekty dobrze zintegrowane z otoczeniem. W każdym przykładzie forma nie staje się negatywem przestrzeni. Obiekty często są ukryte, służą jak akcent lub są dodatkowym przedłużeniem obiektu już istniejącego. Architektura często wtapia się w krajobraz, detalem nawiązując do lokalnej architektury. W wybranych przykładach nie można mówić o dominantach.
9. Emocje: Emocje zależne są od historii stojącej za projektem. Każde z miejsc wywołuje szerokie spektrum emocji. Głównie zauważalne są: smutek (SM), strach (ST), refleksję (R), zrozumienie (M), współczucie (C), dumę (D), pamięć (P), nadzieja (NA).

Podsumowanie

Znaczące reformy w muzealnictwie przyniósł 1989 r. Za sprawą zmian w strukturze i społeczeństwie rozwinęły się nowe tendencje w muzealnictwie. Aktualnie muzea poszerzyły swoją funkcję o nowe, dodatkowe. Odpowiadają za edukację społeczeństwa, rozwijają kulturę, a także są miejscem spotkań. Rozwinęła się mocno popularyzacja pamięci, a głównym temat stała się II wojna światowa. Tematyka II wojny światowej zaczęła być pokazywana od innej strony. Zaczęto bardziej zwracać uwagę na historię ludności cywilnej, zaprzestano jedynie ukazywać wojnę od strony politycznej. Ważnymi stały się historie prywatne, nieznane, wcześniej nic nie znaczące. Nowe podejście do historii, pokazywanie wcześniej zakłamanych aspektów przyczyniło się do wzrostu zainteresowania wojną. Badacze zaczęli odnawiać historię, odtwarzać pamięć co miało znaczący wpływ na społeczeństwo i tożsamość narodową.

Muzea aktualnie są mocno różnorodne, zarówno w zakresie formy jak i przyjętych w nich rozwiązaniach funkcjonalnych. W architekturze pamięci stawia się nacisk na symbole, ukryte znaczenia oraz wpływ na emocje zwiedzającego. Materiały wykorzystywane w projektach nie są przypadkowe. Często surowość, naturalna patyna są częstymi cechami budującymi nastrojowość. Forma obiektu ma duże znaczenie w obiektach upamiętniających wydarzenie z II wojny światowej. Muzea historyczne stały się widowiskami. Popularnym stały się muzea narracyjne, angażujące odbiorcę w wystawę. Obiekty muzealne odpowiadają za edukację, upamiętnienie oraz rozpowszechnienie historii.

~Czy z upadkiem komunizmu rozpoczęliśmy nowy etap w muzealnictwie o tematyce II wojny światowej?~

Muzea mają kluczowy wpływ na świadomość historii. Upamiętniają ważne wydarzenia, wprowadzają zwiedzającego w wystawę, angażują i przypominają o wydarzeniach z historii. Rok 89. przyczynił się do nowego spojrzenia, zmiany myślenia, a także do rozwoju muzealnictwa.

Analiza obszaru Stalowej Woli

Analiza historyczna

Notka historyczna Rozwadowa

Miasto Rozwadow zostało założone w 1690 r. Najpierw należał do Gabriela Rozwadowskiego, z kolei na początku XVIII wieku został kupiony przez Jerzego Ignacego Lubomirskiego. Był on fundatorem klasztoru Kapucynów oraz dzięki jego inicjatywom miasto zyskało większy prestiż. W 1944 r. Rozwadow zyskał przywilej targowy, dzięki czemu na terenie miasta co tydzień odbywał się targ. Z początku XIX wieku Rozwadow często dotykały pożary, Pod koniec XIX wieku jeden z pożarów zniszczył m.in. część Charzewic.¹⁴²

II.2.1 Mapa katastralna Rozwadowa z 1853 roku

II.2.2 Rozwadow - wycinek mapy z 1904 r.

II.2.2/2.3 Źródło: <https://fotopolska.eu/Dzielnica-Rozwadow-Mapy-i-plany-Rozwadow> (dostęp: 30.03.2024r.)

Pod koniec XIX wieku do Rozwadowa doprowadzono linię kolejową łączącą miasto z Dębicą. W późniejszych latach dodano nowe połączenia z innymi miastami m.in. z Przeworskiem oraz Lublinem. Rozwadow stał się węzłem kolejowym, nazywany przez wielu 'kolejarski Rozwadow'.¹⁴³

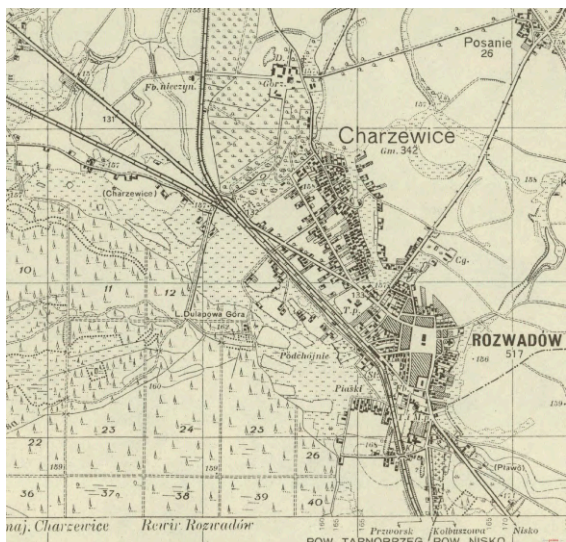
Obecna część murowanej zabudowy pochodzi z początku XX wieku. M.in. wtedy wybudowano sąd, kościół, budynek poczty oraz Towarzystwa 'Sokół'.¹⁴⁴ Dookoła rynku zabudowa jest zróżnicowana pod względem wysokości. Występują domy parterowe oraz piętrowe. Pokryto je blachą oraz dachówką. Na środku rynku postawiono murowany ratusz (spalony podczas II wojny światowej- nie odbudowany). Podczas I wojny światowej Rozwadow został mocno zniszczony za sprawą ostrzału wojsk rosyjskich, podczas walki z wojskami austriackimi.¹⁴⁵

¹⁴² <https://stalowawola.sr.gov.pl/historia.html> (dostęp:30.03.2024r.)

¹⁴³ Stalowka.NET - Encyklopedia miasta Stalowa Wola, <https://www.stalowka.net/encyklopedia.php?dx=95> (dostęp: 30.03.2024r.)

¹⁴⁴ Towarzystwo Gimnastyczne 'Sokół'- organizacja wychowania fizycznego w Polsce. Początki sięgają końca XIX wieku.- M. Wolańczyk, Macierz Sokola w 60-letnim rozwoju (1867–1927), Polskie Towarzystwo Gimnastyczne Sokół-Macierz", Lwów 1927.

¹⁴⁵ Stalowka.NET - Encyklopedia miasta Stalowa Wola, <https://www.stalowka.net/encyklopedia.php?dx=95> (dostęp :30.03.2024r.)

II.2.3 Plan Rozwadowa z 1938 r. II.2.4 Fragment Rozwadowa; w centrum kościół Matki Boskiej Szkaplerznej
 II.2.3/2.4 https://fotopolska.eu/Stalowa_Wola/d1093,Rozwadow.html (dostęp: 30.03.2024r.)

Rozwadow jest jednym z najstarszych miejsc w Polsce, gdzie odnaleziono napisy runiczne znajdujące się na grocie włóczni (III w.n.e).¹⁴⁶

W Rozwadowie, od samego, początku mieszkało bardzo dużo Żydów. Z początku XIX wieku na 700 mieszkańców 300 z nich było Żydami. Wtedy powstały m.in. dwie synagogi, cmentarz oraz szkoła. Pod koniec XIX wieku Rozwadow zamieszkiwało ponad 1600 Żydów. Ok. 1900r. Żydzi stanowili ponad 70% ludności miasta. 10 lat później powstała murowana synagoga. Przed I wojną światową Rozwadow zamieszkiwało ok. 2600 Żydów na 3600 mieszkańców. W okolicy wybuchu II wojny światowej liczba Żydów zmalała do 1800. W 1918 r. w Rozwadowie doszło napaści na żydowskie sklepy, w wyniku czego niektórzy rozwadowscy Żydzi zostali ranni. Rozruchy były spowodowane targiem odbywającym się m.in. w niedzielę. Podczas II wojny światowej cz. Żydów uciekła, inni opuszczając Rozwadow zamieszkali w okolicznych wsiach. W późniejszym czasie Niemcy przeprowadzali mordy na ludności żydowskiej. Niektórym udało się uciec. Rozwadow zamieszkiwało wtedy jedynie 400 Żydów.¹⁴⁷¹⁴⁸

20.07.1942 r. w wyniku 'Ostatecznego rozwiązania' Żydów zgromadzono na rynku w Rozwadowie, a następnie wywieziono do obozów zagłady. Starszych i schorowanych zabijali na miejscu. Następnie pochowano ich w zbiorowej mogile za dworcem kolejowym, w miejscu zniszczonego przez Niemców cmentarza żydowskiego.¹⁴⁹

¹⁴⁶ A. Szrejter, Herosi mitów germańskich. Sigurd pogromca smoków i inni Wölsungowie. Wierzenia Germanów. tom: 1, 2015. s. 318; Marek Gedl, Rudolf Jamka, Scripta Archaeologica 1988, s. 68; Marcjan Śmiszko, Grot dziury z runicznym napisem z Rozwadowa nad Sanem, Wiadomości Archeologiczne 1936, t. 14, s. 140–146.

¹⁴⁷ [https://pl.wikipedia.org/wiki/Rozwad%C3%B3w_\(Stalowa_Wola\)#cite_note-9](https://pl.wikipedia.org/wiki/Rozwad%C3%B3w_(Stalowa_Wola)#cite_note-9)

¹⁴⁸ D. Garbacz, Żydzi w Rozwadowie i Stalowej Woli : czas wojny i okupacji, 2022r.

¹⁴⁹ <https://kedyw.pl/index.php/2023/08/29/sierpień-43-w-rozwadowie-powstaje-niemiecki-oboz-pracy-dla-zydow/> (dostęp: 30.03.2024r.)

Przedział czasowy i kryteria wybrane pod analizę

Analiza historyczna obejmuje działanie Armii Krajowej w obszarze Stalowej Woli w latach 1939-1944 r. Wypisano także wydarzenia poboczne mające duży wpływ na historię oraz upamiętniające osoby powiązane z Armią Krajową. Wliczają się w to żołnierze działający w AK oraz osoby wspierające.

Kalendarium wydarzeń związanych z działaniem Armii Krajowej- w tym najważniejsze akcje dywersyjne

Wyodrębniono również podstawowe informacje mające duże znaczenie regionalnie i wiążą się z działaniem wojska.

1938r.	Utworzenie COP'u (teraz Huta Stalowa Wola)	Produkcja wojskowa- do dziś
1.09.1939r.	Wybuch II wojny światowej	Koło godziny 4:35 wojska niemieckie zbombardowali Wieluń
26.10.1939r.	Utworzenie Generalnego Gubernatorstwa na części okupowanej Polski	Ogłoszenie- gubernator Hans Frank; opracowany obszar w obrębie krakowskim (Kreishauptmannschaft Rzeszow mit Landkomissariat Kolbuszowa)
Od 1939r.	Powstawanie grup konspiracyjnych	m.in. w COPie i na rozwadowskiej kolei
1940-1943r.	Związek Walki Zbrojnej (ZWZ)	Większość grup konspiracyjnych weszła w ZWZ
1942-1945r.	Obwód 'Nisko'- Stalowa Wola (konspiracyjne Siły Zbrojne Polskiego Państwa Podziemnego)	Oddział AK do, którego wlicza się m.in. Komenda Obwodu w Stalowej Woli krypt. 'Niwa', 'FC', 'Naleśnik', '150'

22.01.1943r.	Utworzenie KEDYW'u	Organizator i dowódca- płk Emil August Fieldorf, ps. „Nil”, pierwsze szef KEDW'u- Stanisław Bełżyński ps. 'Kret'
13.10.1943r.	Likwidacja Martina Fuldnera	W akcji uczestniczył m.in. Zbigniew Horodyński ps. 'Inio', 'Fredro' (syn gospodarzy wesela w Zbydniowie, podczas, którego została zabita prawie cała rodzina- zleceniodawcą był Fuldner)
19/20.10.1943r.	Niemiecka egzekucja na rozwadowskich 'Dołach' oraz charzewickiej 'Mażnicy'	Mord na 90 Polakach (wśród nich m.in. działacze AK z Gorlic
5/6.08.1943r.	Akcja 'Pensjonat'	Akcja mająca na celu uwolnienie więźniów w Jaśle- uwolniono 180 osób
19.08.1943r.	Rozbicie niemieckiego transportu z pieniędzmi w Stalowej Woli	Akcję przeprowadzili żołnierze NOW I AK
7/8.12.1943r.	Akcja wydobycia broni przez Korpus Zachodni i Kedyw AK	Akcja powiodła się ale Niemcy wpadli na trop Polaków przez co udało im się aresztować prawie wszystkich (zginęli później w masowych egzekucjach)
4.03.1944r.	Zdobycie broni w Przeworsku	Inicjator- 'Cichociemny' Stanisław ps. 'Sowa', 'Wójt'- dowódca KEDYW'u

19.01.1944r.	Likwidacja Władysława Puki- Akcja 'Główka'	Rzekomy konfident- mieszkaniec Rozwadowa- do dziś nie wiadomo czy słusznie
18.03.1944r.	Akcja '31'	Nieudane odbicie komendanta Kazimierza Pilata ps. 'Zaremba'
30/31.03.1944r.	Atak na niemiecki pociąg w Grębowie 'Bauzug'	Akcja ruchu oporu na niemiecki pociąg zaopatrzeniowy
18.05.1944r.	Odkrycie przez Gestapo siedziby KEDYW'u w Kinie 'Skoczka'	Tragiczna śmierć Stanisława Szumielewicza ps. 'Kryspin' oraz Stanisława Bełżyńskiego ps. 'Kret'
3/4.06.1944r.	Wysadzenie nastawni kolejowej oraz częściowe uszkodzenie wieży ciśnień na rozwadowskiej stacji	Przeprowadzali akcję Polsko-sowieccy partyzanci
Do 07.1944r.	Akcja Burza	Niezrealizowane
8.12.1943r.	Odbicie zakładników z niemieckiego szpitala w Stalowej Woli	Pod dowództwem Stanisław Bełżyński ps. 'Kret', odbicie komendanta obwodu Ryszarda Śliżyńskiego ps. 'Bystra' oraz łączniczkę AK Teresę Wysocką
30/31.12.1944r.	Akcja odbicia komendanta NOW Adama Mireckiego ps. 'Adaś' z aresztu w Rozwadowie	Akcja nieudana

08.1944r.	Odbicie 'Cichociemnego' z rąk Sowietów	Przeprowadzał akcję- Dr Eugeniusz Łazowski ps. 'Leszcz'
Po 1944r.	Oddział Nordowego Zjednoczenia Wojskowego (NZW)	Inspektor- Tadeusz Gajda ps. 'Tarzan'

Wybrane ważne wydarzenia historyczne mające wpływ na działanie AK.

Wydarzenia zostały dobrane po rozmowach z osobami, które mieszkają w Rozwadowie lub są mocno związane z danym terenem. Wyodrębniono historie mające znaczący wpływ regionalnie oraz wydarzenia powiązane z obszarem projektowym.

Kryteria brane pod uwagę przy wyborze: wydarzenia z okresu II wojny światowej, które mocno kojarzą się z regionem i są podkreślają tożsamość lokalnej społeczności.

II.2.5 Mapa wybranych wydarzeń historycznych, na pomarańczowo zaznaczono obszary będące brane pod uwagę przy analizie mające znaczący wpływ regionalnie

Zabójstwo w Zbydniowie i odwet na Niemcu

II.2.6 Rodzina Horodyńskich
podczas Wesela 24.06.1943 r.

Źródło:

<https://www.podkarpackahistoria.pl>
(dostęp: 5.04.2024r.)

24/25.06.1943 r. oddział Waffen SS dokonał zabójstwa na rodzinie Horodyńskich podczas wesela. W wyniku ataku zginęło 19 osób. Jedynymi osobami, którym udało się uratować była para młoda, będąca w podróży poślubnej w Sandomierzu oraz dwójka braci, którzy ukryli się na poddaszu.¹⁵⁰

Akcja działa się późnym wieczorem, kiedy to, uczestnicy wesela kładli się spać.

Zlecniodawcą morderstwa był Martin Fuldner, zarządca majątku Lubomirskich w Charzewicach.¹⁵¹

II.2.7/2.8 Bracia Horodyńscy; od lewej:
Zbigniew ps. 'Inio', 'Fredro', Andrzej ps.

'Pożoga' Źródło: <https://kedyw.pl/>

(dostęp: 5.04.2024r.)

Relacja Andrzeja i Zbigniewa Horodyńskich: *'Ślub odbył się rano w kaplicy koło dworu. W czasie śniadania, w smutnym nastroju, który z niewytłumaczalnych powodów wszystkim się udzielił, piliśmy zdrowie państwa młodych.'* Podczas wesela w okolicy domu miały miejsce dwie dziwne sytuacje. Raz w niewiadomych przyczyn pojawili się Niemcy, z kolei później dwóch nieznanym zapukało do drzwi pytając czy w okolicy stacjonują wojska niemieckie.¹⁵²

*'Koło dziesiątej wieczór w domu zapanowała cisza. Poza Andrzejem i mną wszyscy byli w łóżkach. Nagle ktoś zapukał do drzwi. Nie otworzyliśmy, tylko stanęliśmy z ojcem w oknie. Zaczęła się rozmowa podobna do poprzedniej. Teraz jednak nieznanomi przybrali ton agresywny i pełen pogrozek. (...) Na progu stali esesmani. Krzyczeli: - Jesteście wszyscy aresztowani za współpracę z bandytami, wszystkim wam należy się śmierć! Rozległ się strzał (...)'*¹⁵³

Zbigniewowi i Andrzejowi udało się schować na poddaszu pod deskami. Przeczekali w ukryciu parę dni zanim wyszli spod podłogi. W konsekwencji tragicznego wydarzenia Sąd Polskiego Państwa Podziemnego wydał wyrok na Martinie Fuldner. Akcja 'F' odbyła się

II.2.9 Aleksander Łempicki ps. 'Łukomski'
Źródło: <https://2korpus.org/> (dostęp:
5.04.2024r.)

13.10.1943 r. późnym wieczorem. W wydarzeniu brał udział m.in. Zbigniew Horodyński. Szerzej okoliczności akcji 'F' opisuje

¹⁵⁰ <https://kedyw.pl> (dostęp: 3.04.2024r.)

¹⁵¹ Ibidem. (dostęp: 3.04.2024r.)

¹⁵² Ibidem. (dostęp: 3.04.2024r.)

¹⁵³ Ibidem. (dostęp: 3.04.2024r.)

Aleksander Łempicki ps. 'Łukomski'. Żołnierze AK mieli za zadanie zabić Foldne'ra oraz jego rodzinę: żonę oraz syna.¹⁵⁴

*'Czasu do tracenia nie było. Spojrzeniami rozdzieliliśmy role. „Jodła zniknął w kuchni, popchnąłem za nim służącą. Albin wciągnął malca do pokoju po przeciwnej stronie korytarza. Z „Fredrą” ruszyliśmy do salonu. Z trzaskiem otwały się drzwi.'*¹⁵⁵

Odbicie 'Cichociemnego' z rąk Sowietów

08.1944r. Za akcję odpowiedzialny był dr Eugeniusz Łazowski ps. 'Leszcz'.

*'Plan wydobywania naszego „gościa z nieba” ze szpitala wydawał się prosty. Jako lekarz Polskiego Czerwonego Krzyża (moja legitymacja była jeszcze ważna), mam zwolnić zajęte przez ранego Polaka łóżko, które powinno być przeznaczone dla żołnierza sowieckiego. (...) Sanitariusze ostrożnie wynieśli „kuzyna” na noszach. Korowód nasz - przez salę, korytarze, główne wejście opuścił szpital. Pacjenta wygodnie umieszczono w karetce sanitarnej – jedziemy na stację kolejową.'*¹⁵⁶

II.2.10 dr Eugeniusz

Łazowski ps. 'Leszcz

Źródło: <https://kedyw.pl/>

(dostęp: 5.04.2024r.)

Odkrycie przez Gestapo siedziby KEDYW'u w Kinie 'Skoczka'

II.2.11/2.12 Od lewej Stanisław

Szumielewicz ps. 'Kryspin', Stanisław

Belżyński ps. Kret Źródło:

<https://kedyw.pl/> (dostęp: 5.04.2024r.)

II.2.13/2.14 Odsłonięcie tablicy

upamiętniającej żołnierzy KEDYW'u ,

Tadeusz Szumielewicz Źródło:

<https://kedyw.pl/> (dostęp: 5.04.2024r.)

¹⁵⁴ Ibidem./ (dostęp: 3.04.2024r.)

¹⁵⁵ Ibidem

¹⁵⁶ Eugeniusz Sławomir Łazowski; Prywatna wojna. Wspomnienia lekarza-żołnierza 1933-1944; 2000r.

18.05.1944 r. Podczas ataku Niemców żołnierze próbowali uciekać oknami kina. Niestety podczas obławy Stanisław Szumielewicz ps. 'Kryspin' zaklinował się i został złapany przez Niemców. W wyniku obrażeń zmarł.

Zginął także Stanisław Bełżyński ps. Kret', który został zastrzelony przez jednego z Gestapowców. Próbował on odwrócić uwagę Niemców i uciekał w inną stronę niż pozostali. Poświęcił swoje życie za innych.¹⁵⁷ Brat Stanisława Szumielewicza, Tadeusz został zabity z początkiem maja 1944r. podczas przemieszczania się w okolice Rozwadowa.¹⁵⁸

Podczas obławy na miejsce zbrodni Niemcy wezwali Hieronima Krasonia- rozwadowskiego lekarza działającego w AK.

II.2.15 Hieronim Krasoń Źródło: <https://kedyw.pl/> (dostęp: 5.04.2024r.)

Relacja dr Krasonia przedstawiona przez p. Irenę Krasoń- Grzybowską: *'Pod groźbą użycia broni rozkazali mi ratować rannego, tak, aby mógł mówić. Tymczasem partyzant był w stanie agonalnym. Ja także należałem do AK, nie byłem jednak w stanie uratować życia Szumielewiczowi. Był śmiertelnie postrzelony w brzuch. Podałem silną dawkę morfiny, taką, że uśmierzyła ból, a jednocześnie sprawiła, że zraniony nie mógł zeznawać. Nie wiem, gdzie gestapowcy zawieźli partyzanta. Pewnie go dobili, chcąc wymusić zeznania i gdzieś zakopali...'*¹⁵⁹

Dywersonia lekarzy

II.2.16 Eugeniusz Łazowski, Stanisław Matulewicz Źródło: <https://pl.aletela.org> (dostęp: 5.04.2024r.)

Podczas okupacji, bliski współpracownik dr Łazowskiego, dr Stanisław Matulewicz, odkrył, że Proteus OX19 powoduje wyniki testów identyczne z wynikami zakażenia tyfusem plamistym, nie wywołując jednak choroby. Bez informowania nikogo o swoim odkryciu, lekarze zdecydowali się wywołać sztuczną epidemię tyfusu. Zaczęli szczepić pacjentów tą bakterią i wysyłać próbki krwi do niemieckich laboratoriów. Lekarze regularnie zwiększali zasięg sztucznej epidemii, aby przypominała prawdziwą a zabieg ten okazał się skuteczny. W rezultacie Niemcy ogłosili okolice Rozwadowa i pobliskich wsi terenami objętymi epidemią. Przez to drastycznie zmalała liczba wywozek ludności na roboty przymusowe i do obozów koncentracyjnych, a niemieccy

¹⁵⁷ <https://kedyw.pl/index.php/gorka/> (dostęp: 3.04.2024r.)

¹⁵⁸

<https://kedyw.pl/index.php/2023/05/03/3-maja-1944-r-zginat-tadeusz-szumielewicz-ps-ted-zolnierz-kedywu-ak-ob-wodu-nisko-stalowa-wola/> (dostęp: 3.04.2024r.)

¹⁵⁹

<https://kedyw.pl/index.php/2023/12/08/6-stycznia-1988-r-odszedl-dr-hieronim-krason-lekarz-rozwadowskiej-ak-2/> (dostęp: 3.04.2024r.)

obywatele szybko ewakuowali się z zagrożonego obszaru. Aby uniknąć dekonspiracji, Łazowski i Matulewicz ukryli fakt nieszkodliwości bakterii OX19 nawet przed pacjentami.¹⁶⁰

Po jakimś czasie Niemcy nabrali podejrzeń co do lekarzy oraz epidemii. Pod koniec 1943 roku do Rozwadowa przybyła niemiecka komisja kontrolna która składała się z lekarza głównego oraz dwóch praktykantów. Mieli oni za zadanie zbadać autentyczność epidemii. Dr Łazowski postanowił „ugościć” przybyłych, licząc na ich pobłażliwość. Zabieg ten się udał – podczas uczty lekarz został ‘upity’, a praktykantów zaprowadzono do faktycznych pacjentów chorujących na tyfus plamisty. To wszystko wystarczyło, aby komisja uznała epidemiologiczną sytuację w Rozwadowie za prawdziwą.¹⁶¹

Miejsca historyczne w obszarze Rozwadowa i okolic- ważne miejsca na mapie szlaku historycznego

1. W skali dzielnicy

1) Park w Charzewicach

Park został zaprojektowany w stylu romantycznym i przepływają przez niego rzeki, mosty i wyspy. W czasach swojej świetności rosły tu różnorodne drzewa iglaste i liściaste importowane z odległych krajów. Choć park jest obecnie zaniedbany, zachowało się kilka drzew uznanych za pomniki przyrody (m.in. sosna biała, jesion, buk i lipa). W parku zachowały się zabytkowe

¹⁶⁰ <https://kedyw.pl> (dostęp 22.07.2024r.)

¹⁶¹ <https://kedyw.pl> (dostęp 22.07.2024r.)

budynki dworskie takie jak: oficyna pałacowa, dwór, gospodyni, elektrownia, spiżarnia, stajnie i mieszkania służby.¹⁶²

Historia parku wiąże się z sądem na Martinie Fuldner, odpowiedzialnym za mord na rodzinie Horodyńskich w Zbydniowie.¹⁶³

Il. 2.17 Widok na dworek 1900 r. Źródło: <https://echodnia.eu/podkarpackie/> (dostęp 22.07.2024r.)

Il.2.18 Widok na dom myśliwski, w którym doszło do sądu 1920-1939r. Źródło:<https://fotopolska.eu/> (dostęp 22.07.2024r.)

2) Kirkut

Cmentarz żydowski w Rozwadowie, położony w jednej z najstarszych dzielnic Stalowej Woli. Cmentarz został założony w XIX wieku. Znajdował się on dokładnie tam, gdzie aktualnie przechodzą tory kolejowe. Cmentarz został zniszczony przez Niemców w czasie II wojny światowej. Do dziś można znaleźć tam pozostałości macew.¹⁶⁴

Il. 2.19 Kirkut 1941r. Źródło:<https://fotopolska.eu/> (dostęp 22.07.2024r.)

3) Klasztor Kapucynów w Rozwadowie

Zespół kościelno-klasztorny został zbudowany w latach 1752-1754 na wzgórzu Cocosa w stylu tokańsko-umbryjskim, różnych stylach barokowych, typowych dla kościołów kapucyńskich. Założycielem był książę Jerzy Ignacy Lubomirski. Aktualnie klasztor można zwiedzać. M.in. organizowane są wycieczki po kryptach.¹⁶⁵

¹⁶² <https://www.stalowawola.pl/pl/park-w-charzewicach/> (dostęp 22.07.2024r.)

¹⁶³ <https://kedyw.pl> (dostęp 22.07.2024r.)

¹⁶⁴ <https://www.stalowka.net/encyklopedia.php?dx=304> (dostęp 22.07.2024r.)

¹⁶⁵ <https://stalowawolakapucyni.pl/> (dostęp 22.07.2024r.)

Il. 2.20 Widok na klasztor Źródło:<https://echodnia.eu/podkarpackie/> (dostęp 22.07.2024r.)

Il. 2.21 Widok na klasztor z lotu ptaka 1910-1925 r. Źródło:<https://fotopolska.eu/> (dostęp 22.07.2024r.)

4) Obóz pracy w Rozwadowie

Obóz powstał późną wiosną/latem 1941 roku "na górze".

12 lipca 1942 r. nakazano Żydom zgromadzenie się na Rynku. W czasie obław zamordowano wiele osób. Duża część osób trafiła do obozu koncentracyjnego w Bełżcu (obiekt opisywany w analizie porównawczej).¹⁶⁶

Il. 2.22 Brama do obozu koszarowego w Rozwadowie Źródło:<https://kedyw.pl> (dostęp 22.07.2024r.)

Il. 2.23 Krzyż upamiętniający obóz pracy Źródło:<https://kedyw.pl> (dostęp 22.07.2024r.)

5) Cmentarz wojskowy

Założony został w 1914 r. Jest to największy (pod względem obszaru oraz ilości pochowanych żołnierzy) cmentarz wojskowy spośród 22 założonych w latach 1914-1918 na terenie ówczesnego powiatu tarnobrzskiego. Do końca Pierwszej Wojny Światowej spoczęli tam żołnierze zarówno austro-węgierscy jak i rosyjscy. Na cmentarzu ponownie zaczęto chować żołnierzy na początku Drugiej Wojny Światowej. Powstały tam mogiły dla żołnierzy Wojska Polskiego, Wehrmachtu oraz dla żołnierzy radzieckich.¹⁶⁷

¹⁶⁶ <https://kedyw.pl> (dostęp 22.07.2024r.)

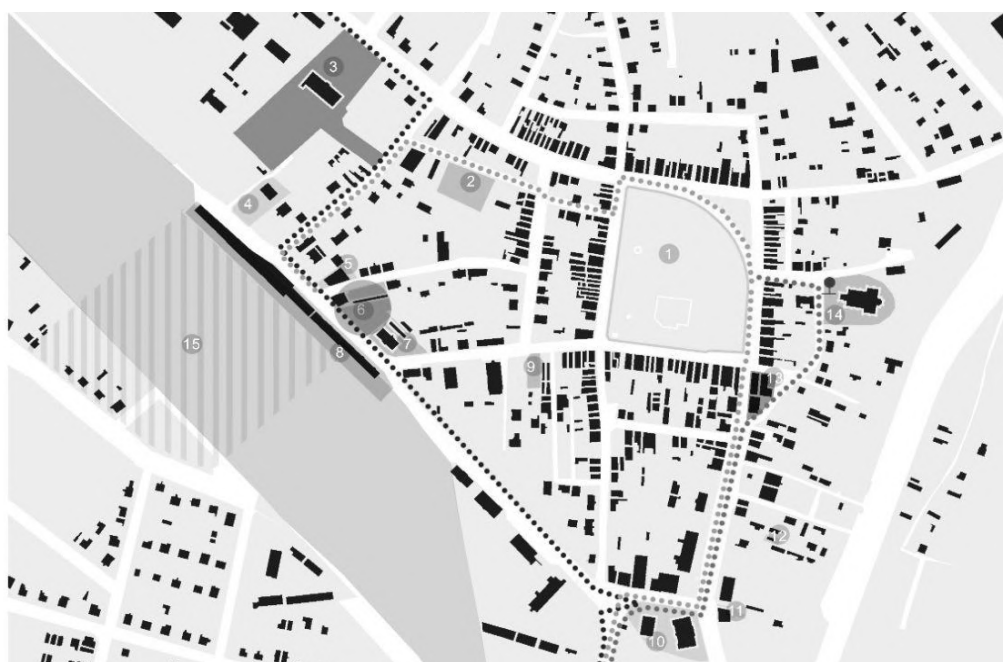
¹⁶⁷ https://pl.wikipedia.org/wiki/Cmentarz_wojenny_w_Rozwadowie (dostęp 22.07.2024r.)

II. 2.24 Cmentarz wojenny w 1916 r. Źródło: <https://pl.m.wikipedia.org/> (dostęp 22.07.2024r.)

II. 2.25 Widok na cmentarz Źródło: <https://przywrocmy pamiec.pl/> (dostęp 22.07.2024r.)

2. W skali rynku rozwadowskiego- obiekty na szlaku historycznym

1) Rynek w Rozwadowie- Ratusz i okoliczna zabudowa (II.2.26)	2) Synagoga (II.2.27)	3) Muzeum Regionalne- pałac Lubomirskich (II.2.28)	5) Kino Górka (II.2.29)	6) Hotel Polski (II.2.30)
				

7) Budynek mieszkalny kolejarzy (II.2.31)	8) Dworzec kolejowy (II.2.32)	9) Dom modlitewny (II.2.33)	10) Muzeum Karpińskiego (II.2.34)	13) Budynek historyczny (II.2.35)
				
14) Kościół im. Matki Bożej Szkaplerznej (II.2.36)	15) Kirkut (II.2.37)			
				

II.2.26/27/30/31/37 <https://kedyw.pl> (dostęp 22.07.2024r.)

II.28/29/32/33/34/35/36- zdjęcia prywatne

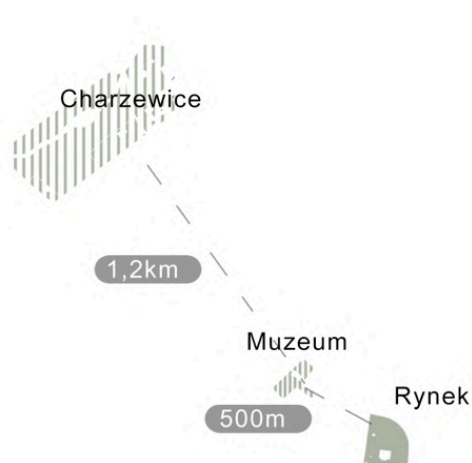
Analiza terenu

Analiza kompozycyjna

Dzielnica Rozwadów jest jedną z najstarszych dzielnic Stalowej Woli. Układ urbanistyczny pokazuje w jaki sposób ówczesne miasto się rozwijało i przekształcało. Obszar koncentruje się wokół rynku, który jest centralnym punktem dzielnicy. Jednocześnie jest to praktycznie jedyna przestrzeń charakteryzująca się łądem przestrzennym i ciągłością pierzei. W uliczkach odchodzących od rynku występuje chaotyczna zabudowa o nieregularnej, przerywanej pierzei. Ulice są wąskie, często zakończone zamknięciami widokowymi w postaci m.in. zabytkowego kościoła oraz dworca kolejowego.

Skala zabudowy jest różnorodna. Występują dominanty wysokościowe (kościół), powierzchniowe (dworzec) oraz liczne akcenty w postaci historycznej zabudowy. Ze względu na chaos przestrzenny w większości dzielnicy domy mieszkalne charakteryzują się w większości brakiem wspólnych cech. Dostrzec można jednak powtarzalne, często symetryczne elementy/detale powtarzające się w budynkach historycznych.

Analiza zieleni i przestrzeni publicznych

Główną przestrzenią publiczną w Rozwadowie jest historyczny rynek. Po renowacji rynek zyskał nowy plac i uporządkowaną zielen z miejscami do wypoczynku. Do głównym terenów zielonych w formie parków/ogrodów jest zielen przy muzeum regionalnym oraz park charzewice. Pełnią one funkcje rekreacyjne, miejsca spotkań, czy także przestrzeni do organizacji wydarzeń/inicjatyw społecznych. Są to jedyne tereny zieleni publicznej w dzielnicy Rozwadów. Zielen w dzielnicy jest mocno rozproszona, w większości niezadbana. Głównie występuje zielen prywatna w postaci ogródków przydomowych. Niedaleko rynku

zlokalizowane są ogródki działkowe, a obok nich boisko szkolne. Rozwadów nie jest bogaty pod względem miejsc atrakcyjnych do spędzania wolnego czasu. Na zachód od Rozwadowa zlokalizowane są lasy, a na wschód rzeka San z atrakcyjnym teren przyrzecznym.

Podsumowanie

Miasto Rozwadów od czasów założenia w 1690 r. znacząco się rozwijał. Pierwszym ważnym wydarzeniem mającym duży wpływ na rangę miasta był klasztor Kapucynów. W tamtym okresie też rozwinęła się infrastruktura i kolej. W XIX w. w mieście wybudowano m.in. sąd oraz kościół. W Rozwadowie, przed wojną, mieszkało bardzo dużo Żydów, aż do 1942 r. kiedy to miało miejsce 'Ostateczne Rozwiązanie'. Na terenie Rozwadowa prężnie działała Armia Krajowa, która przeprowadziła liczne akcje dywersyjne.

Rozwadów ze względu na swoją historię, układ urbanistyczny jest obszarem potencjalnie atrakcyjnym. Wymaga jednak dalszego rozwoju, działać na rzecz polepszenia spójności i estetyki przestrzeni. Dalszy rozwój, zniwelowanie chaosu oraz polepszenie stanu terenów zielonych przyczyni się do uwypuklenia zalet Rozwadowa. Spojrzenie na dzielnice pod kątem lokalnym i włączenie miejsc przyrodniczych do stref publicznych pozwoli na otwarcie się Rozwadowa poza granice miasta.

Bibliografia

- D. Folga-Januszevska Dzieje pojęcia muzeum i problemy współczesne- wprowadzenie do dyskusji nad nową definicją muzeum ICOM, Akademia Sztuk Pięknych w Warszawie, Muzeum Pałacu Króla Jana III w Wilanowie, 2020
- M. Borusiewicz, Nauka czy rozrywka? Nowa muzeologia w europejskich definicjach muzeum, Kraków: Universitas, 2012
- D. Folga-Januszevska „Muzeum: definicja i pojęcie. Czym jest muzeum dzisiaj?”, Muzealnictwo, nr 49, 2008
- D. Folga-Januszevska Muzeum: fenomeny i problemy, Kraków: Universitas 2015
- S. Lorentz, Muzeum Narodowe w Warszawie jako placówka naukowa, przedruk w: Przeszłość Przyszłości... Księga Pamiątkowa ku czci Profesora Stanisława Lorentza w setną rocznicę urodzin, A. Rottermund, D. Folga-Januszevska, E. Micke-Broniarek (red.), Warszawa: Muzeum Narodowe w Warszawie, Zamek Królewski w Warszawie 1963 (1999)
- S. Linde, Słownik języka polskiego, Warszawa 1809, t. II, cz. 1
- J. Karłowicz, A. Kryński, W. Niedźwiedzki (red.), Słownik języka polskiego, Nakładem Prenumeratorów i kasy im. Mianowskiego, t. II. Warszawa 1902
- S. Orgelbrad, Encyklopedia powszechna z ilustracjami i mapami. Warszawa: Wydawnictwo Towarzystwa Akcyjnego Odlewni Czcioneck i Drukarni S. Olgebranda i Synów, t. X 1901
- M. Walicki. Hasło: „muzeum”, w: Świat i życie. Zarys encyklopedyczny współczesnej wiedzy i kultury, Z. Łempicki (red.), Lwów-Warszawa: S. A. Książnica-Atlas, 1935 t. III.
- M. Mniszech, Myśli Względem Założenia Musaeum Polonicum, Zabawy Przyjemne y Pożyteczne z Sławnych Wieku tego Autorów Zebrane, t. 11, 1775 cz. 2
- E. Manikowska,= W stronę muzeum narodowego. Kolekcje i budowa polskiej tożsamości kulturowej u progu niepodległości, w: Kłudkiewicz Kamila, Mencfel Michał, Miłośnictwo rzeczy. Studia z historii kolekcjonerstwa na ziemiach polskich w XIX wieku, Warszawa: Narodowy Instytut Muzealnictwa i Ochrony Zbiorów, 2014
- M. Mniszech, Myśli Względem Założenia Musaeum Polonicum, Zabawy Przyjemne y Pożyteczne z Sławnych Wieku tego Autorów Zebrane, t. 11, 1775 cz. 2
- A. Kluczevska-Wójcik Kolekcjoner polski u progu nowoczesności – szkic do portretu, w: Kolekcjonerstwo polskie XX i XXI wieku. Szkice, T. de Rosset, A. Kluczevska-Wójcik, A. Tołysz (red.), Warszawa: NIMOZ, 2015
- Z. Żygulski, Przemiany architektury muzeów, Muzealnictwo, Warszawa 2004
- M. M. Tytko Gabinety osobliwości. UJ, Kraków 1997

- T. Bennett "The Birth of the Museum: History, Theory, Politics, Routledge 1995
- Ed. Hugh H., Genoways,, M Anne Andrei Museum Origins: Readings in Early Museum History and Philosophy, Left Coast Press, 2008
- E Hooper-Greenhill, Museums and the Interpretation of Visual Culture. Routledge 2000
- S. E. Weil, Rethinking the Museum and Other Meditations. Smithsonian Institution Press 1990
- T. Bennett, The Birth of the Museum: History, Theory, Politics. Routledge 1995
- G. Anderson, Reinventing the Museum: The Evolving Conversation on the Paradigm Shift. AltaMira Press 2004
- J. Cuno Who Owns Antiquity? Museums and the Battle Over Our Ancient Heritage. Princeton University Press 2008
- P.Piotrowski, Muzeum krytyczne, Rebis 2011
- D. Folga-Januszewska, Muzea w Polsce 1989-2008. Stan, zachodzące zmiany i kierunki rozwoju Muzeów w Europie oraz rekomendacje dla muzeów polskich, Warszawa 2008
- J. Zinkiewicz, Odtwarzanie średniowiecza a muzea w Polsce po 1989 roku. Zmarnowany potencjał wspólnego dziedzictwa?, Krzysztofory, Zeszyty Naukowe Muzeum Historycznego Miasta Krakowa
- M.Popczyk, Muzeum i sztuka współczesna: Studium relacji na przykładzie Polski po 1989 roku, Universitas, 2005
- R. Mielcarek, Rozwój Obiektów Muzealnych Pod Koniec XX i Na Początku XXI Wieku: Rozbudowy, Modernizacje i Adaptacje, Uniwersytet Zielonogórski, Zielona Góra 2009
- M. Gyurkovich, Muzeum dziś, „Czasopismo Techniczne”, 7-A/2, 2010
- M. Petelenz, Muzea Pamięci, II wojna światowa, Wydawnictwo PK, Kraków 2024
- J. Derwisz, Nowe muzeum w mieście. Zmiany w kształtowaniu funkcjonalno-przestrzennym architektury współczesnych obiektów muzealnych, Środowisko Mieszkalne, Kraków 2020
- M. Gyurkovich., 2013, Hybrydowe przestrzenie kultury we współczesnym mieście europejskim, Kraków: Wydawnictwo PK, Kraków 2013
- W. Baraniewski, Muzeum jako przestrzeń dyskusji: Nowe funkcje muzeów w Polsce po 1989 roku, Muzeum Sztuki Nowoczesnej w Warszawie, 2013
- M. Petelenz, Architektura pamięci, II wojna światowa, Politechnika Krakowska, Kraków 2021

- R. Kostro, K. Wóycicki, M. Wysocki, (red.), Historia Polski od-nowa- Nowe narracje historii i muzealne reprezentacje przeszłości, wyd 1, Muzeum Historii Polski, Warszawa 2014
- B. Korzeniowski, 'Polskie muzea narracyjne o II wojnie światowej po 1989r. 'Kultura współczesna. Teoria. Interpretacje. Praktyka', Poznań 2017
- T. Chinciński Pamięć II wojny światowej w Polsce i w Niemczech. Debaty, muzea i wystawy, Colloquium wydziału nauk humanistycznych i społecznych, Akademia Marynarki Wojennej, Gdynia 2015
- M. Saryusz-Wolska, Spotkania czasu z miejscem. Studia o pamięci i miastach, Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2011
- P. Machcewicz, P. M. Majewski, Muzeum II Wojny Światowej. Zarys koncepcji programowej, „Przegląd Polityczny”, 2008, nr 91/92
- P. T. Kwiatkowski, II wojna światowa w pamięci współczesnego społeczeństwa polskiego, [w:] Od wojny do wolności. Wybuch i konsekwencje II wojny światowej 1939–1989, (red.) M. Andrzejewski, G. Berendt, T. Chinciński, A. Trzeciak, Gdańsk-Warszawa 2010
- J. Zinkiewicz, Odtwarzanie średniowiecza a muzea w Polsce po 1989 roku. Zmarnowany potencjał wspólnego dziedzictwa?, Krzysztofory, Zeszyty Naukowe Muzeum Historycznego Miasta Krakowa, s.153-154
- T. Markiewicz, Pamięć o Armii Krajowej. Przykład warszawski, [w:] Polska i Niemcy
- B. Korzeniewski, Transformacja pamięci. Przewartościowania w pamięci przeszłości a wybrane aspekty funkcjonowania dyskursu publicznego o przeszłości w Polsce po 1989 roku, Wydawnictwo Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk, Poznań 2010
- P. T. Kwiatkowski, II wojna światowa w pamięci współczesnego społeczeństwa polskiego, [w:] Od wojny do wolności. Wybuch i konsekwencje II wojny światowej 1939–1989, (red.) M. Andrzejewski, G. Berendt, T. Chinciński, A. Trzeciak, Gdańsk-Warszawa 2010
- M. Saryusz-Wolska, Spotkania czasu z miejscem. Studia o pamięci i miastach, Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2011
- K. Kończal, W: K. Kończal (red.) Wprowadzenie, (Kon)teksty pamięci, Antologia, Narodowe Centrum Kultury, 2014r., s. 9–13; K. Kończal, J. Wawrzyniak, Polskie badania pamięcioznawcze: tradycje, koncepcje „(nie)ciągłości, Kultura i Społeczeństwo, 2011
- M. Hirsch, Żałoba i postpamięć, przeł. K. Bojarska, w: Teoria wiedzy o przeszłości na tle współczesnej humanistyki, red. E. Domańska, Wydawnictwo Poznańskie, Poznań 2010
- E. Szpakowska-Loranc, Narracja współczesnych budynków muzealnych, „przestrzeń i FORMa”, 24/1, 2015
- D. Ghirardo, Architektura po modernizmie, Wydawnictwo VIA, Toruń 1999

- R. Kostro, K. Wóycicki, M. Wysocki, (red.), Historia Polski od-nowa- Nowe narracje historii i muzealne reprezentacje przeszłości, wyd 1, Muzeum Historii Polski, Warszawa 2014
- N. Bill, From Countermonument to Combimemorial: Developments in German Memorialization, 'Journal of War & Culture Studies'
- R. Mielcarek, Rozwój Obiektów Muzealnych Pod Koniec XX i Na Początku XXI Wieku: Rozbudowy, Modernizacje i Adaptacje, Uniwersytet Zielonogórski, Zielona Góra 2009
- Raport NIMOZ, Muzea w 2017 roku, Warszawa 2018
- Raport NIMOZ, Muzea w 2017 roku, Warszawa 2019
- S. Schama 'Las, w: Tu byliśmy. Ostatnie ślady zaginionej kultury', fot. T. Rolke, esej S. Schama, przeł. B. Rymaniak, wprowadz. F. Tych, teksty A.J. Heschel, „fotoTapeta”, Berlin–Warszawa 2008
- J. Małczyński 'Drzewa 'żywe pomniki' w Muzeum- Miejscu Pamięci w Bełżcu', Teksty Drugie, Warszawa 2009
- A. Kola Sprawozdanie z archeologicznych badań na terenie b. obozu Zagłady Żydów w Sobiborze, „Przeszłość i Pamięć” 2000 nr 3
- J. Małczyński 'Drzewa 'żywe pomniki' w Muzeum- Miejscu Pamięci w Bełżcu', Teksty Drugie, Warszawa 2009
- Bełżec – Miejsce Pamięci, „Architektura-Murator” 2004 nr 9
- J. Maldis, Miejsce pamięci Palmiry :nowoczesne Muzeum w środku Puszczy, Almach Muzealny 2013
- Wierzbicka, M.Koczocik, Współczesna architektura znaczeniowa – poszukiwanie twórczej inspiracji w dorobku architektonicznym Romualda Gutta, Wydawnictwo PK, Kraków 2020
- K. Koniczuk, Beton architektoniczny warstwowy -projektowanie i wykonawstwo,Warszawa 2023
- M. Pabich, O kształtowaniu muzeum sztuki- przestrzeń piękniejsza od przedmiotu, Muzeum Śląskie, Katowice 2007
- M. Pabich, Budynek muzealny – najcenniejszy eksponat?, [W:] Muzealnictwo nr45, Warszawa 2004

Źródła internetowe

- https://poezja.org/wz/Krzysztof_Kamil_Baczynski/25117/Historia (dostęp: 23.06.2024r.)
- https://muzeumpamieci.umk.pl/?p=589#_edn1 (dostęp: 21.07.2024 r.)
- <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/muzeum;3944738.html> (dostęp: 12.07.2024r.)
- <https://stat.gov.pl/metainformacje/slownik-pojec/pojecia-stosowane-w-statystyce-publicznej/216,pojecie.html> (dostęp: 12.07.2024r.)
- <https://icom-poland.mini.icom.museum/nowa-definicja-muzeum/> (dostęp: 21.07.2024 r.)
- <https://cbh.pan.pl/pl/muzeum> (dostęp: 12.07.2024r.)
- <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/muzeum;3944738.html> (dostęp: 12.07.2024r.)
- <https://pl.wikipedia.org/wiki/Immersyjno%C5%9B%C4%87> (dostęp: 23.04.2024r.)
- https://www.belzec.eu/pl/history/historia_obozu/2 (dostęp: 10.07.2024r.)
- <https://palmiry.muzeumwarszawy.pl/> (dostęp: 10.07.2024r.)
- <https://muzeumulmow.pl/pl/historia/ratujacy/> (dostęp: 10.07.2024r.)
- <https://www.bryla.pl/muzeum-polakow-ratujacych-zydow-w-markowej-w-finale-east-centric-arhitext-awards> (dostęp: 10.07.2024r.)
- <https://nizio.com.pl/project/muzeum-polakow-ratujacych-zydow-podczas-ii-wojny-sw-iatowej-im-rodziny-ulmow-w-markowej/> (dostęp: 10.07.2024r.)
- <https://muzeumpileckich.pl/misja/> (dostęp: 10.07.2024r.)
- https://www.archdaily.com/965432/the-pilecki-family-museum-bdr-architekci?ad_source=search&ad_medium=projects_tab (dostęp: 10.07.2024r.)
- <https://www.michniow.pl/o-nas/mauzoleum-w-michniowie> (dostęp: 10.07.2024r.)
- <https://nizio.com.pl/project/mauzoleum-martyrologii-wsi-polskich-w-michniowie/> (dostęp: 10.07.2024r.)
- <https://architektura.muratorplus.pl/realizacje/izba-pamieci-przy-cmentarzu-powstancow-warszawy-najlepszym-obiektem-publicznym-stolicy-aa-7R5L-jGEh-vwcu.html> (dostęp: 10.07.2024r.)
- <https://izbapamieci.muzeumwarszawy.pl/> (dostęp: 10.07.2024r.)
- <https://architektura.muratorplus.pl/realizacje/izba-pamieci-przy-cmentarzu-powstancow-warszawy-najlepszym-obiektem-publicznym-stolicy-aa-7R5L-jGEh-vwcu.html> (dostęp: 10.07.2024r.)
- https://pl.wikipedia.org/wiki/Prowokacja_gliwicka (dostęp: 10.07.2024r.)
- <https://nizio.com.pl/project/radiostacja-gliwice/> (dostęp: 10.07.2024r.)

Źródła zdjęć

- Il.1.1 <https://www.tickets.com/> (dostęp: 12.07.2024r.)
- Il.1.2 <https://www.visitlondon.com> (dostęp: 12.07.2024r.)
- Il.1.3 <https://www.blakereal.com/> (dostęp: 12.07.2024r.)
- Il.1.4 autorka
- Il.1.5,6,7 <https://archinea.pl> (dostęp 5.05.2024r.)
- Il.1.8 autorka
- Il.1.9,10,11 <https://www.whitemad.pl> (dostęp 5.05.2024r.)
- Il.1.12 autorka
- Il.1.13,14,15 <https://nizio.com.pl> (dostęp 5.05.2024r.)

- Il.1.16 autorka
- Il.1.17/18/19 <https://www.bryla.pl> (dostęp 5.05.2024r.)
- Il.1.20 autorka
- Il.1.21/22/23 <https://nizio.com.pl> (dostęp 5.05.2024r.)
- Il.1.24 autorka
- Il.1.25/26/27 :<https://www.bryla.pl> (dostęp 5.05.2024r.)
- Il.1.28 autorka
- Il.1.29 <https://nizio.com.pl> (dostęp 5.05.2024r.)
- Il.1.30 <https://www.propertydesign.pl> (dostęp 5.05.2024r.)
- Il.1.31 <https://nizio.com.pl> (dostęp 5.05.2024r.)
- Il.2.1,2 <https://fotopolska.eu/Dzielnica-Rozwadow-Mapy-i-plany-Rozwadow> (dostęp: 30.03.2024r.)
- Il.2.3,4 https://fotopolska.eu/Stalowa_Wola/d1093,Rozwadow.html (dostęp: 30.03.2024r.)
- Il.2.5 autorka
- Il.2.6 <https://www.podkarpackahistoria.pl> (dostęp: 5.04.2024r.)
- Il.2.7,8 <https://kedyw.pl/> (dostęp: 5.04.2024r.)
- Il.2.9 <https://2korpus.org/> (dostęp: 5.04.2024r.)
- Il. 2.10 <https://kedyw.pl/> (dostęp: 5.04.2024r.)
- Il. 2.11,12,13,14 <https://kedyw.pl/> (dostęp: 5.04.2024r.)
- Il. 2.15 <https://kedyw.pl/> (dostęp: 5.04.2024r.)
- Il. 2.16 <https://pl.aleteia.org> (dostęp: 5.04.2024r.)
- Il. 2.17 <https://echodnia.eu/podkarpackie/> (dostęp 22.07.2024r.)
- Il.2.18 <https://fotopolska.eu/> (dostęp 22.07.2024r.)
- Il. 2.19 <https://fotopolska.eu/> (dostęp 22.07.2024r.)
- Il. 2.20 <https://echodnia.eu/podkarpackie/> (dostęp 22.07.2024r.)
- Il. 2.21 <https://fotopolska.eu/> (dostęp 22.07.2024r.)
- Il. 2.22 <https://kedyw.pl> (dostęp 22.07.2024r.)
- Il. 2.23 <https://kedyw.pl> (dostęp 22.07.2024r.)
- Il. 2.24 <https://pl.m.wikipedia.org/> (dostęp 22.07.2024r.)
- Il. 2.25 <https://przywrocmy pamiec.pl/> (dostęp 22.07.2024r.)
- Il.2.26/27/30/31/37 <https://kedyw.pl> (dostęp 22.07.2024r.)
- Il.2.28/29/32/33/34/35/36- zdjęcia prywatne

Idea projektu

Projekt muzeum Armii Krajowej reprezentuje idee nowych muzeów nastawionych na kontakt z odbiorcą, łączy ze sobą wiele funkcji. Lokalizacja projektu wynika z działań dywersyjnych na obszarze Rozwadowa. W sąsiedztwie działki podczas II wojny światowej miały miejsca ważne zdarzenia historyczne związane z działaniami Armii Krajowej. Cały obszar Rozwadowa mocno związany jest z akcjami dywersyjnymi i był ważnym miejscem m.in. ze względu na kolej w pobliżu. Działka znajduje się na długości szlaku historycznego przebiegającego przez Rozwadów. Projekt łączy ze sobą nową tkanę z historyczną zabudową m.in. Hotel Polski powstały przed II wojną światową. Obiekt wpisuje się w architekturę kommemoratywną, upamiętnia ważne wydarzenia historyczne oraz osoby. Forma jest prosta, elegancka, wzbogacona o dodatkowe elementy. Jako miejsce pamięci charakteryzuje się ukrytą symboliką, w postaci użytych materiałów i zabiegów wykorzystanych w otoczeniu, na elewacji oraz wewnątrz budynku. Forma przeplata surowość z elewacji z subtelnymi przeszkleniami. Idea falującej kartki nawiązuje do kart historii i motywu teatru- narracyjności muzeum. Muzeum angażuje odbiorcę także z zewnątrz wprowadzając go w nastrój. Beton jako główny materiał wykorzystany na elewacji ukazuje surowość, powagę, a także odzwierciedlając siłę i walkę żołnierzy Armii Krajowej. Przeszkłony parter daje namiastkę wnętrza, jest buforem między strefą wejściową, a tylnym ogrodem pamięci widocznym z głównej ulicy. Przeszklenia w formie łazek kontrastują z surowością betonu wprowadzając miękkość i lekkość mocnej bryle. Centrum obiektu stanowi przeszklenie łączące wszystkie kondygnacje ze sobą. Przez otwór w parterze wyłania się monolityczna rzeźba oddziaływująca ekspozycje na każdej kondygnacji. W zależności od poziomu odbierana jest w inny sposób pokazując zmiany w strukturze ówczesnego miasta. Stanowi obraz upływu czasu i wertowania po kartach historii. Przeszklenia jednocześnie wprowadzają naturalne światło słoneczne i symbolicznie podkreślają o losach żołnierzy. Historyczne obiekty wydają się być wtopione w nowy obiekt.

Muzeum przenosi historię do środka, stworzony scenariusz prowadzi odbiorcę po ekspozycji napotykać nowe, ukryte, symboliczne, elementy. Jednym z głównych elementów są wysunięte ponad dach budynku peryskopy. Przenoszą one obraz ważnych miejsc na terenie Rozwadowa. Dzięki ukierunkowaniu ich na wszystkie strony świata trafiają one w miejsca i przenoszą obraz do zewnątrz. W środku nakładany jest na widok rzeczywisty obraz historyczny, przenosząc odbiorcę w przeszłość. Interaktywność, nowe technologie i multimedialność tworzą muzeum narracyjne, angażujące odbiorcę w widowisko. Obiekt ma duże znaczenie społeczne i kulturalne. Powstająca instytucja ma na celu stworzenie wartościowego miejsca dla mieszkańców. Muzeum ma rangę miejską i regionalną ze względu na swoją wielkość, funkcję i znaczenie historyczne. Znacząco oddziałuje na lokalną społeczność i turystykę, promując Rozwadów. Przestrzeń dostosowana jest pod każdą grupę wiekową. Jako architektura pamięci powstały projekt jest miejscem refleksji, podkreślającym ważne wydarzenia i osoby. Projekt jest dziełem sztuki, pośrednikiem między historią a dzisiejszym światem. Obiekt łączy ze sobą nowoczesność i historyczną tkanę. Ze względu na funkcję i formę muzeum jest ważnym punktem w regionie.

Opis techniczny

Założenia ogólne

1. Przedmiot opracowania

1.1 Lokalizacja i program inwestycji

Przedmiotem opracowania jest projekt koncepcyjny obiektu muzealnego w Stalowej Woli, w dzielnicy Rozwadów (województwo Podkarpackie, powiat stalowowolski, gmina Stalowa Wola). Zagospodarowanie obejmuje działki 285/2, 278, 279, 285/3 oraz we frag. 285/4 i 286 w obrębie 0002. Obszar zlokalizowany jest na rogu ul. Stanisława Bełżyńskiego i Jarosława Dąbrowskiego. Projekt obejmuje budynek muzealny oraz zagospodarowanie ulic, w tym m.in. stworzenie założenia pałacowego w formie woonerfu od strony ul. Jarosława Dąbrowskiego, przed dworcem. Projekt obejmuje także instalacje wewnętrzne i zewnętrzne.

1.2 Podstawa opracowania

- Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym
- Prawo budowlane: Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. - Prawo budowlane (Dz.U. 1994 Nr 89 poz. 414)
- Rozporządzenia Ministra Infrastruktury: np. w sprawie warunków technicznych, jakim powinny odpowiadać budynki i ich usytuowanie (Dz.U. 2002 nr 75 poz. 690, z późn. zm.)
- Polskie Normy (PN): Normy techniczne dotyczące poszczególnych materiałów budowlanych i instalacji, np. PN-EN dotyczące norm europejskich zharmonizowanych
- Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. - Prawo ochrony środowiska (Dz.U. 2001 nr 62 poz. 627, z późn. zm.)
- Ustawa z dnia 29 sierpnia 2014 r. o charakterystyce energetycznej budynków (Dz.U. 2014 poz. 1200)
- Miejskowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego osiedla Rozwadów w Stalowej Woli uchwalony Uchwałą Nr XV/199/07 Rady Miejskiej w Stalowej Woli z dnia 28.09.2007 r.
- I - etap I zmiany Miejskowego planu zagospodarowania przestrzennego osiedla Rozwadów w Stalowej Woli, uchwalony Uchwałą Nr LXXIII/1178/10 Rady Miejskiej w Stalowej Woli z dnia 28 września 2010 r.
- II - etap I zmiany Miejskowego planu zagospodarowania przestrzennego osiedla Rozwadów w Stalowej Woli, uchwalony Uchwałą Nr XII-165-11 z dnia 30 czerwca 2011 r.
- II i III zmiana Miejskowego planu zagospodarowania przestrzennego osiedla Rozwadów w Stalowej Woli
- Wizja w terenie
- Dokumentacja archiwalna

1.3 Materiały wyjściowe i archiwalne

Ze względu na projekt zagospodarowanie placu pomiędzy działką a dworcem kolejowym w projekcie wykorzystano:

- mapy archiwalne z XIX, XX i XXI wieku (fotopolska.eu)
- zdjęcia historyczne Rozwadowa ukazujące układ urbanistyczny, wygląd ulic, architektury i detali (fotopolska.eu, archiwum)

1.4 Cel i zakładany efekt inwestycji

Celem projektu jest stworzenie miejsca upamiętniającego ważne wydarzenie, osoby. Muzeum Armii Krajowej ma na celu edukować i stać się inwestycją wpływającą na integrację społeczną. Obiekt dostosowany jest po każdą grupę wiekową. Muzeum Armii Krajowej stanie się kolejnym ważnym punktem na mapie Stalowej Woli promującym miasto i okolicę. Wiodącą jest funkcja muzealna poszerzona o gastronomię, czytelną oraz przestrzeń warsztatową i preselekcyjną. Efektem inwestycji będzie stworzenie nowej przestrzeni dla mieszkańców oraz zachęcenie do przyjazdu osób z zewnątrz. Do budynku prowadzi główne wejście od strony ul. Jarosława Dąbrowskiego i dodatkowe 6 wejść.

2. Inwentaryzacja i istniejące uwarunkowania

2.1 Stan istniejący

Teren projektowy znajduje się w okolicy dworca kolejowego i w niedalekiej odległości od rynku w Rozwadowie. Od strony północnej graniczy z ul. Stanisława Bełżyńskiego, od południowego zachodu z ul. Jarosława Dąbrowskiego, od południowego wschodu z działką 285/1, na której znajduje się historyczny dom kolejarzy, a od północnego wschodu z działką 280, 287 i we frag. 285/4, 286. Od strony północnej istnieje historyczne Kino Skoczka powiązane bardzo mocno z działaniami Armii Krajowej, a od południowo zachodniej historyczny dworzec kolejowy będący ważnym punktem przesiadkowym. Ulica Jarosława Dąbrowskiego na wysokości dworca została w niedalekiej przeszłości rewitalizowana. Ulica Stanisława Bełżyńskiego potrzebuje remontu, podobnie jak teren na północ od dworca kolejowego.

W północno zachodnim rogu działki zlokalizowany jest historyczny dwukondygnacyjny budynek z poddaszem w przeszłości działający jako hotel. W północno wschodniej części terenu znajduje się parterowy budynek. Zabudowa istniejąca przeznaczona pod wyburzenie to niezdadne do użytku północno wschodnie skrzydło historycznego obiektu na działce. Teren działki jest nie utwardzony, w całości zarośnięty krzewami i nie zagospodarowaną zielenią. Teren posiada uzbrojenie terenu: przyłącze wody, kanalizacji sanitarnej, gazu, prądu, telekomunikacji.

2.1 Układ drogowy

Ulica Jarosława Dąbrowskiego: KDZ

Ulica Stanisława Bełżyńskiego: KDx

Ze względu na dworzec kolejowy w bliskim towarzystwie znajduje się linia kolejowa. Aktualnie dostęp do działki jest od strony dwóch ulic, ograniczony bramami wjazdowymi. Teren dobrze skomunikowany jest z rozwadowskim rynkiem.

2.2 Infrastruktura techniczna

Projektowana działka ma dostęp do przewodu sieci wodociągowej ogólnej, a dwa istniejące obiekty posiadają przyłącza. W zasięgu budynku zlokalizowane są hydranty. Istnieje możliwość do zaprojektowania przyłącz do sieci kanalizacyjnej i elektroenergetycznej zlokalizowanej od dwóch stron działki. Sieć gazowa umiejscowiona jest od strony ul. Stanisława Bełżyńskiego. Jeden z istniejących obiektów posiada podpięcie do sieci kanalizacyjnej oraz gazowej.

2.3 Warunki gruntowo- wodne

Działka znajduje się w zasięgu z terenu ochrony pośredniej ujęcia wody podziemnej dla miasta Stalowa Wola – "Krzyżowe Drogi", w którym obowiązują zakazy zgodnie z przepisami odrębnymi dotyczącymi ochrony pośredniej wód podziemnych.

3. Projekt zagospodarowania terenu MPZP

Projekt polemizuje z aktualnym Miejscowym Planem Zagospodarowania terenu. Realizuje się zmiany w zakresie warunków zapisanych w aktualnym MPZP.

3.1 Granice objęte zmianą

Zmiana obejmuje obszar zlokalizowany na styku ul. Stanisława Bełżyńskiego i Jarosława Dąbrowskiego. Zmiana w planie miejscowym: od południowego wschodu z działką 285/1, na której znajduje się historyczny dom kolejarzy, a od północnego wschodu z działką 280, 287 i we frag. 285/4, 286.

3.2 Ustalenia szczegółowe

Zmiany Miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego osiedla Rozwadów w Stalowej Woli, uchwalony Uchwała Nr XII-165-11 z dnia 30 czerwca 2011 r.

Podstawowe: 4U(III) zabudowa usługowa służąca realizacji celów publicznych

Uzupełniające:

- a) zabudowa usługowa,
- b) obiekty gospodarcze, garaże, altany,
- c) urządzenia i sieci infrastruktury technicznej,
- d) zieleni urządzonej,
- e) zieleni izolacyjnej,
- f) dojazdów i dojazdów,
- g) miejsca postojowe

Ustala się następujące zasady zabudowy i zagospodarowania terenu:

1. Nieprzekraczalna linia zabudowy- brak zmian (zgodnie z rysunkiem planu)
2. Dopuszcza się lokalizację budynków bezpośrednio przy granicy działki budowlanej lub w odległości 1,50 m od tej granicy.
3. Zakazuje się wznoszenia tymczasowych obiektów budowlanych z wyjątkiem zaplecza budowy
4. Powierzchnia biologicznie czynna – nie mniej niż 15% powierzchni działki budowlanej
5. Powierzchnia zabudowy – nie więcej niż 80% powierzchni działki budowlanej
6. Intensywność zabudowy działki budowlanej – nie mniej niż 0,5 i nie więcej niż 2,5
Wysokość zabudowy- nie więcej niż 20,0 m
7. Liczba kondygnacji naziemnych: budynki o funkcji usługowej – nie więcej niż 3 kondygnacje nadziemne
8. Geometria dachów: płaskie, jedno, dwu lub wielospadowe o kącie nachylenia połaci do 45°
9. Pokrycia dachów w kolorze: naturalnej ceramiki, brązowego, grafitowego, szarego i czarnego, dopuszcza się dachy z nawierzchnią urządzoną w sposób zapewniający naturalną wegetację roślin
10. Zakazuje się stosowania jaskrawej kolorystyki budynków oraz okładzin typu siding
11. Minimalna powierzchnia nowo wydzielanej działki budowlanej - 2000 m²
12. Liczba miejsc postojowych przewidzianych dla obiektu, miejsca zlokalizowane mogą być w odległości nie większej niż 100m od działki
13. Liczba miejsc postojowych dla rowerów na działce: min.8 mieszczących 16 miejsc na rowery
14. Miejsca postojowe, w tym miejsca przeznaczone do parkowania pojazdów zaopatrzonych w kartę parkingową można zrealizować w formie garaży wbudowanych, garaży wolnostojących, garaży podziemnych lub naziemnych miejsc postojowych
15. Teren (4U(III)) częściowo znajduje się w granicach strefy ograniczeń w użytkowaniu wynikającej z sąsiedztwa obszaru kolejowego, w której obowiązują przepisy odrębne w zakresie transportu kolejowego
16. Obsługa komunikacyjna- z dróg publicznych oznaczonych symbolami 2KDZ1 1/2(III), z ciągu pieszko-jezdnego oznaczonego symbolem KDx1(III)
17. Zasady modernizacji, rozbudowy i budowy systemów infrastruktury technicznej:
 - Zaopatrzenie w wodę: z miejskiej sieci wodociągowej poprzez budowę przyłączy wodociągowych o średnicy nie mniejszej niż Ø 32 mm lub rozbudowę sieci wodociągowej o średnicy nie mniejszej niż Ø 80 mm oraz zgodnie z parametrami wymaganymi dla ochrony przeciwpożarowej;
 - Zakaz zaopatrzenia w wodę z indywidualnych studni
 - Odprowadzanie ścieków bytowych i przemysłowych (pochodzących z prowadzonej działalności usługowej): poprzez budowę przyłączy lub rozbudowę sieci kanalizacyjnej o średnicy nie mniejszej niż Ø 60 mm oraz w sposób, który zapewni ochronę wód powierzchniowych, podziemnych i gruntów przed zanieczyszczeniem
 - Do czasu realizacji sieci kanalizacji sanitarnej dopuszcza się odprowadzenie ścieków bytowych do bezodpływowych zbiorników na nieczystości ciekłe

- Dopuszcza się odprowadzanie niezanieczyszczonych wód opadowych i roztopowych na własny nieutwardzony teren w sposób niezagrożący środowisku i terenom sąsiednim
- Odprowadzenie wód opadowych z parkingów, placów utwardzonych i dróg do sieci kanalizacji deszczowej, ogólnospławnej lub innych odbiorników dopuszcza się wyłącznie po ich uprzednim podczyszczeniu
- Zaopatrzenie w gaz z rozdzielczej sieci gazowej poprzez budowę przyłączy lub rozbudowę sieci o przekroju nie mniejszym niż \varnothing 25 mm
- Zaopatrzenie w energię elektryczną:
 - a) z istniejącej i projektowanej sieci,
 - b) dopuszcza się zastosowanie systemów opartych na odnawialnych źródłach energii o mocy nie większej niż moc mikroinstalacji w rozumieniu przepisów odrębnych,
 - c) dopuszcza się lokalizację linii kablowych średniego i niskiego napięcia w liniach rozgraniczających dróg;
- zaopatrzenie w ciepło:
 - a) W oparciu o indywidualne rozwiązania przy zastosowaniu paliw przyjaznych środowisku, nie powodujących przekroczenia dopuszczalnych norm zanieczyszczeń powietrza,
 - b) Dopuszcza się zaopatrzenie w ciepło z sieci ciepłej,
 - c) Dopuszcza się zaopatrzenie w ciepło z kolektorów słonecznych oraz innych alternatywnych źródeł ciepła;
- obsługę telekomunikacyjną: z istniejących i rozbudowywanych sieci telekomunikacyjnych;
- gospodarowanie odpadami: usuwanie zgodnie z zasadami gospodarowania odpadami, wymaganiami ochrony środowiska oraz zasadami przyjętymi na terenie miasta Stalowa Wola;
- możliwość budowy nowych oraz utrzymania, przebudowy i rozbudowy istniejących sieci i urządzeń infrastruktury technicznej, o ile nie narusza to możliwości zagospodarowania terenu zgodnie z jego przeznaczeniem i zasadami zagospodarowania.

18. Teren oznaczony symbolem U-4(III) znajduje się w strefie sanitarnej wokół cmentarza, w granicach, której:
- a) obowiązują przepisy odrębne związane z istnieniem cmentarza,
 - b) zakazuje się lokalizacji obiektów przeznaczonych na pobyt ludzi,
 - c) zakazuje się miejsc poboru wody z przeznaczeniem do picia i potrzeb gospodarczych,
 - d) zakazuje się lokalizacji zakładów produkujących artykuły żywności,
 - e) zakazuje się lokalizacji zakładów żywienia zbiorowego bądź zakładów przechowujących artykuły żywności z wyjątkiem obiektów kawiarnianych do 20 osób;

4. Projekt zagospodarowanie terenu

4.1 Projektowane zagospodarowanie działki

4.1.1 Urządzenia budowlane związane z obiektami budowlanymi

Instalacje techniczne- w zasięgu działki znajdują się miejskie sieci infrastruktury technicznej. Podłączenie uwarunkowane jest wytycznymi ustalonymi przez zarządców.

Obiekty pomocnicze- zadaszenie nad częścią ogrodową w formie betonowego daszku, zbiorniki wodne gromadzące wodę deszczową- umieszczone pod ziemią (wykorzystywane w nawadnianiu ogrodów), panele słoneczne w formie dachówki montowane na istniejącym budynku od strony wschodnio- północnej.

Oświetlenie zewnętrzne- latarnie rozmieszczone wzdłuż projektowanego wóznicy od ul. Jarosława Dąbrowskiego; lampy słupkowe Round Waterproof LED Gray Modern Public Lighting Outdoor Pole Lights; oświetlenie pomiędzy posadzką Gotowa oprawa LED hermetyczna IP68 IK10 najazdowa zewnętrzna zoomLED® GARDEN czarna. Projektowane są również iluminacje świetlne do których wykorzystane będą reflektory punktowe- Dazuma Adjustable Waterproof Multicolor Solar Spot Light.

4.1.2 Sposób odprowadzania lub oczyszczania ścieków

Podłączenie do sieci kanalizacyjnej: jeśli teren jest uzbrojony, ścieki są odprowadzane do miejskiej sieci kanalizacyjnej.

4.1.4 Warunki w zakresie infrastruktury technicznej sieci i urządzeń uzbrojenia terenu

Sieci wodociągowe, kanalizacyjne, gazowe i energetyczne według planu miejscowego opisanego w szczegółowych ustaleniach projektu zagospodarowania MPZP. Projekt przewiduje podpięcie do instalacji wodociągowej, kanalizacji sanitarnej, prądu, a także przyłącza: kanalizacyjne, wodociągowe, prąd. Zbiornik retencyjny prefabrykowany- podziemny zlokalizowany jest we wschodniej części działki w formie otwartego zbiornika.

4.1.3 Układ komunikacyjny i infrastruktura drogowa, w tym dostęp do drogi publicznej i parkingi

Działka ma dostęp do dróg publicznych od strony północnej i zachodniej. Szerokość wjazdu na teren działki od parkingu wynosi 6m. Komunikacja piesza obejmuje plac przed wejściem głównym, parking oraz ogród historyczny we wschodniej części działki. Parkingi zlokalizowane są od ul. Stanisława Bełżyńskiego. Przewiduje się 3 miejsca parkingowe, w tym 1 dla osób niepełnosprawnych. W okolicy działki zaprojektowano parking obsługujący kompleks, w którego skład wchodzi projektowy obiekt i dworzec kolejowy. Na działce planowane są 3 miejsca postojowe, w tym jedno dla osób niepełnosprawnych. Obok dworca przewidziano parking z

wyodrębnionymi miejscami postojowymi do muzeum w ilości 10, w tym 2 przeznaczone pod osoby niepełnosprawne. Między projektowaną działką, a dworcem zaprojektowano plac w formie woonerfu łączy dwie instytucje.

4.1.5 Zieleń

Projekt obejmuje nowe nasadzenia drzew. W projektowanym ogrodzie i na placu pomiędzy działką, a dworcem kolejowym planowane są drzewa owocowe i magnolie oraz trawnik. Plac zagospodarowano w krzewy i łąki kwietne. Głównym gatunkiem sadzonym sezono jest niezapominajka. Ogród wyposażony jest w podniesione rabaty z kwiatami.

4.1.6 Odprowadzenie wód powierzchniowych

Wody powierzchniowe odprowadzane będą ze wszystkich nawierzchni, w tym utwardzonych i nieutwardzonych. Odprowadzanie wody nie będzie wpływać na okoliczną zabudowę. Na terenie działki projektowany jest zbiornik retencyjny magazynujące wodę.

4.1.7 Nawierzchnie

Woonerf pomiędzy budynkiem, a dworcem kolejowym wyłożony jest prefabrykowanymi płytami betonowymi Diverse uitvoeringen Brutal firmy Deerconcrete. Jako nawierzchnie na terenie ogrodu wykorzystano płyty betonowe Diverse uitvoeringen Brutal i we fragmentach cegłę z rozbiórki fragmentu obiektu stojącego na działce. Parking wyłożono płytami betonowymi Diverse uitvoeringen Brutal. Płyty Diverse uitvoeringen Brutal charakteryzują się perforowaniami, dzięki czemu zwiększona jest powierzchnia biologicznie czynna.

4.1.8 Mała architektura

Zagospodarowanie obejmuje projekty małej architektury. Dominującym materiałem jest beton. W ogrodzie na terenie działki zaprojektowano podniesione ławki połączone z zielenią. Mur przesłaniający ogród od okolicznych działek służy jako przestrzeń wystawiennicza i mur pamięci zwieńczony betonowym zadaszeniem. Plac przed głównym wejściem wyposażony jest w betonowe minimalistyczne betonowe ławki. Taki sam projekt wykonano dla ławek zastosowanym we fragmencie ul. Jarosława Dąbrowskiego. Dodatkowo zaprojektowano multimedialną, obrotową ścianę wyświetlającą informacje na temat historii i aktualnych inicjatyw w muzeum. Ogród w tylnej części działki pełni rolę miejsca spotkań i plenerowej wystawy, przez co czasowo wystawione mogą być tam zewnętrzne rzeźby, dekoracje.

Teren wyposażony jest w kosze na śmieci umiejscowione na terenie działki i woonerfu.

4.2 Podstawowe dane techniczne- bilans terenu

Powierzchnia zabudowy: 1730m²

Powierzchnia całkowita terenu: 2653m²

Powierzchnia biologicznie czynna: 493

Powierzchnia utwardzona: 430

Wskaźnik intensywności zabudowy: 2,11

4.3 Informacje i dane

4.3.1 Ograniczenia lub zakazy w zabudowie i zagospodarowaniu tego terenu

Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego (MPZP) z 19.12.2022r. z nasienną zmianą, w tym obszar oddziaływania kolejowego i w okolicy cmentarza.

4.3.2 Działka teren- rejestr zabytków, ewidencja zabytków

Nie dotyczy.

4.3.3 Wpływ eksploatacji górniczej na działkę lub teren zamierzenia budowlanego - jeżeli zamierzenie budowlane znajduje się w granicach terenu górniczego

Nie dotyczy.

4.4 Ochrona przeciwpożarowa, drogi pożarowe oraz przeciwpożarowe zaopatrzenie w wodę

Kategoria zagrożenia ludzi ZLIII. Droga pożarowa zlokalizowana jest od strony ulic Stanisława Bełżyńskiego i Jarosława Dąbrowskiego. Zachowane jest 50% obwodu zewnętrznego i dostęp od dwóch stron budynku. Max drzewa i krzewy 3m w obszarze woonefu. Wymiary i usytuowanie zaprojektowane jest według wymogów dotyczących drogi pożarowej z Dz.U.2009.124.1030 - Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 24 lipca 2009 r. w sprawie przeciwpożarowego zaopatrzenia w wodę oraz dróg pożarowych i szerokości dróg pożarowych. Hydranty w odległości 14m i 10 m od ul.Stanisława Bełżyńskiego i Jarosława Dąbrowskiego.

4.6 Informację o obszarze oddziaływania obiektu

Bezpieczeństwo pożarowe- Obiekt odsunięty jest od każdego obiektu min. 8m od ściany z oknami, nie zagraża możliwości rozprzestrzeniania się ognia.

Bezpieczeństwo konstrukcyjne- Obiekt nie wpływa na stabilność gruntu oraz na sąsiednie budynki.

Dostęp do światła dziennego i przewietrzanie- Obiekt spełnia wymogi co do odległości od budynków sąsiednich.

Warunki ochrony akustycznej- nie wpływa na sąsiednie działki.

Warunki ochrony zdrowia i higieny- Obiekt nie wpływa na higienę oraz zdrowie użytkowników i mieszkańców w sąsiedztwie (np. zapylenie, emisje substancji szkodliwych).

Warunki użytkowania infrastruktury- Inwestycja wpływa na dostęp ul. od strony północnej -Stanisława Bełżyńskiego, od zachodu na ul. Jarosława Dąbrowskiego. Ze względu na przebudowywanie i renowacje ulice będą czasowo wyłączone.

5. Muzeum Armii Krajowej im. rozwadowskich lekarzy- projekt muzeum poszerzonego o dodatkowe funkcje

5.1 Rodzaj i kategoria obiektu budowlanego

Zbiór główny- kategoria 1; budynki mieszkalne i użytku publicznego

Podział na zbiory kategorii 1- zbiór 13,14

ZLIII, Kategoria IX

5.2 Zamierzony sposób użytkowania

Obiekt muzealny poszerzony jest o funkcję handlową, gastronomiczną, rekreacyjną, edukacyjną. Na funkcje muzealna przewidziane są wystawy stałe i czasowe. Wystawy obejmują ekspozycje 'materialne' i multimedialne. Do wnętrza obiektu za pomocą peryskopów przeprowadzany jest widok na historyczne miejsca. Przestrzeń zaprojektowana jest głównie z myślą o wystawach, tworząc drogę przejścia w muzeum. Na parterze zlokalizowana jest czytelnia ze sklepikiem oraz kawiarenka historyczna. Obiekt ma stać się centrum aktywności, miejscem prelekcji, a także badań przeprowadzanych o historii. Na ostatnim piętrze przewidziane są sale warsztatowe. Obiekt ma na celu edukować, organizować programy historyczne, wykłady, spotkania pasjonatów oraz stworzyć interaktywne wystawy. Dach budynku głównej części w formie stropodachu, z kolei dach budynku istniejącego dwuspadowy z dachówką fotowoltaiczną.

5.3 Układ przestrzenny oraz forma architektoniczna obiektu budowlanego

Projektowana zabudowa powstanie w miejscu przeznaczonej do wyburzenia, bezwartościowej zabudowy i zieleni- chaos przestrzenny. Fasady budynku zaprojektowano w charakterze nowoczesnej formy. Obiekt oparty jest na konstrukcji słupowo- ścianowej. 3 kondygnacje zlokalizowane są nad ziemią, a 1 we fragmencie pod ziemią. Zaprojektowano otwarty parter z otworem w centrum muzeum przebiegającym przez wszystkie kondygnacje. Główna, reprezentacyjna klatka schodowa umieszczona jest w miejscu historycznego obiektu. Zaprojektowano także 2 osobne klatki ewakuacyjne. Parter obejmuje strefę wejściową z miejscem do ekspozycji czasowej, a także przestrzeń gastronomiczną i wypoczynkową z czytelnią i sklepikiem. Na poziomie -1 zlokalizowano strefę sanitarną, szatnię i otwartą przestrzeń muzealną z wyjściem na ogród. Dodatkowo znajduje się tam wyodrębniona przestrzeń pod salą wykładową i pomieszczenia techniczne. Poziom +1 w całości przeznaczony jest pod strefę wystawienniczą połączoną z wyjściem na

taras. Poziom +2 w połowie przeznaczony jest pod wystawę. Dodano także strefę warsztatową i gastronomiczną.

Budynek dzięki swojej zrównoważonej formie wpływa na symbolikę i odbiór przestrzeni. W celu połączenia muzeum z całym Rozwadowem zaprojektowano peryskopy wylaniają się ponad dach obiektu i przenoszące obraz za pomocą kamer i rzeczywistego obrazu. Forma obiektu odbiega wyglądem od okolicznej zabudowy. W celu zachowania skali, obiekt przełamano różną wysokością prefabrykowanych elementów.

5.2 Parametry obiektu budowlanego

Liczba kondygnacji:

- nadziemnych: 3

- podziemnych: 1

Wysokość budynku w najdłuższej osi: 20m

Szerokość budynku w najdłuższej osi: 68 m

Kubatura: 46 767 m³

Powierzchnia użytkowa: 4637m²

Powierzchnia zabudowy: 1730m²

Powierzchnia całkowita: 5607m²

Klasa odporności pożarowej: C

Odległość od granic działki: od ul. Stanisława Bełżyńskiego i Jarosława

Dąbrowskiego w granicy działki, od północnego-wschodu 13m, od południowego-wschodu 5m.

Odległość od okolicznej zabudowy: min.8m

Zestawienie powierzchni:

Poziom -1

Reprezentacyjna klatka schodowa	152m ²
Foyer	151m ²
Szatnia	36m ²
Sanitariaty	47m ²
Strefa wystawowa z rzeźbą	267m ²
Strefa wystawowa- czasowa	512m ²
Klatka schodowa	19m ²
Pomieszczenie techniczne	155m ²
Klatka schodowa	34m ²
Pomieszczenie techniczne	7m ²

Sala wielofunkcyjna oddzielona przesuwными ściankami	150m ²
	1530m ²

Parter

Reprezentacyjna klatka schodowa	152m ²
Przestrzeń otwarta z recepcją i strefą wystawową	836m ²
Klatka schodowa	19m ²
Sanitariaty	16m ²
Czytelnia ze sklepikiem i kawiarnią	68m ²
Kawiarnia	49m ²
Pomieszczenie na odpady	12m ²
Zaplecze kuchenne	10m ²
Pomieszczenie socjalne	9m ²
Klatka schodowa	46m ²
	1217m ²

Piętro +1

Reprezentacyjna klatka schodowa	152m ²
Strefa wystawowa- wystawa stała	820m ²
Klatka schodowa	19m ²
Taras	150m ²
Klatka schodowa	34m ²
Pomieszczenie techniczne	14m ²
	1189m ²

Piętro +2

Reprezentacyjna klatka schodowa	152m ²
Toaleta dla personelu	6m ²
Pomieszczenie gospodarcze	2m ²
Klatka schodowa	19m ²

Sekretariat z poczekalnią	18m2
Pokój dyrektora	19m2
Pomieszczenie socjalne	17m2
Archiwum	12m2
Pomieszczenie biurowe	30m2
Sanitariaty	17m2
Sala warsztatowa	26m2
Zaplecze	11m2
Sala warsztatowa	46m2
Szatnia	14m2
Hol	148m2
Klatka schodowa	34m2
Pomieszczenie techniczne	9m2
Strefa wystawowa- wystawa stała	110m2
	11m2
	701m2

5.2 Układ konstrukcyjny obiektu i zestawienie warstw

Posadowienie

plyta żelbetowa na gruncie

2cm	mikrobeton
15cm	wylewka betonowa
10cm	styropian ekstrudowany
-	folia PE
60cm	plyta żelbetowa
18cm	chudy beton
60cm	podsyпка piaskowa
-	grunt rodzimy

Ściany zewnętrzne konstrukcyjne

15cm	beton architektoniczny
3cm	pustka powietrzna
18cm	styropian
40cm	żelbet
2cm	ścianka osłonowa GK

Schody wewnętrzne konstrukcyjne

1,5cm	beton architektoniczny
40/25cm	żelbet
1,5cm	beton architektoniczny

Słupy wewnętrzne

1,5cm	beton architektoniczny
40/25cm	żelbet
1,5cm	beton architektoniczny

Słupy zewnętrzne

1,5cm	beton architektoniczny
18cm	styropian
40/25cm	żelbet
18cm	styropian
1,5cm	beton architektoniczny

Strop 1

2cm	mikrobeton
8cm	wylewka betonowa
10cm	styropian
20cm	żelbet
18cm	styropian

Strop 2

2cm	mikrobeton
8cm	wylewka betonowa
10cm	styropian
2cm	wylewka betonowa
18cm	strop Rectolight

Stropodach

10-20cm	żelbet/ styropian XPS
8cm	folia PE
10cm	izolacja termiczna- styropian
2cm	wylewka betonowa
18cm	strop Rectolight

Taras- stropodach

2cm	płyty tarasowe
15cm	geowłóknina
10cm	warstwa drenująca
2cm	folia PE
18cm	styropian
2cm	wylewka betonowa
18cm	strop Rectolight

Peryskopy- stropodach

10-20cm	żelbet/ styropian XPS
8cm	folia PE
10cm	izolacja termiczna- styropian
2cm	wylewka betonowa

Peryskopy- ściany zewnętrzne

2cm	beton architektoniczny
3cm	pustka powietrzna
18cm	styropian
20cm	żelbet

Peryskopy- ściany zewnętrzne

2cm	beton architektoniczny
20cm	żelbet

Izolacja termiczna

18cm	styropian ekspandowany EPS	ściany zewnętrzne
10-20cm	styropian ekstrudowany XPS	stropodach
18cm	styropian ekstrudowany XPS	podłoga na gruncie
10cm	styropian ekstrudowany XPS	strop
18cm	styropian ekstrudowany XPS	taras
18cm	styropian ekspandowany EPS	słup zewnętrzny

5.3 Rozwiązania techniczne nie wliczając elementów konstrukcyjnych opisanych w punkcie wyżej**5.7.1 Schody zewnętrzne**

Materiał: Beton- wytrzymałości na ściskanie, odporne na wilgoć, mróz, promieniowanie UV oraz zmienne temperatury
Beton jest impregnowany.

5.7.2 Posadzki, podłogi wewnątrz

Materiał: beton, cegła we fragmentach wypełniania spoiną cementową

5.7.3 Sufity podwieszane, sufity- wykończenie

Płytowe (panelowe): Sufity podwieszane płytowe składają się z większych paneli wykonanych z płyt kartonowo-gipsowych lub mineralnych. Panele są mocowane do rusztu z profili metalowych zawieszzonego na stropie.

5.7.4 Ściany działowe wykończenie

- Płyty GK wykończone betonem
- Hartowane szkło ognioodporne (fire-rated glass)

5.7.5 Balustrady

- Zewnętrzne

Stal nierdzewna

m.in. wysokość 110 cm

Balustrady wykonane na zamówienie. Balustrady są mocowane do słupków, które są przytwierdzone do schodów lub podłogi. Słupki wykonane są ze stali nierdzewnej i pełnią funkcję nośną dla całej balustrady

- Zewnętrzne

Szkło hartowane

m.in. wysokość 110 cm

Balustrady wykonane na zamówienie. Mocowane do schodów od strony zewnętrznej- do lica schodów. Metalowe wsporniki (flang) przymocowane do lica schodów przy użyciu wkrętów i kołków rozporowych lub kotew chemicznych. Szkło hartowane jest osadzone w uchwytach, które są przymocowane do wsporników. Uchwyty mogą być ze stali nierdzewnej lub innego odpornego materiału.

- Zewnętrzne

Beton

m.in. wysokość 110 cm

Balustrady wykonane na zamówienie. Balustrada pełna mocowana do podłoża-gruntu. Balustrady są osadzone w fundamencie betonowym, który jest wbudowany w gruncie. Ta metoda zapewnia wyjątkową stabilność i trwałość.

- Wewnętrzne

Stal nierdzewna

m.in. wysokość 110 cm

Mocowanie na wspornikach: Do boku schodów mogą być przytwierdzone stalowe wsporniki, na których montowana jest balustrada. Wsporniki są zazwyczaj zakotwiczone w schodach za pomocą wkrętów lub kołków rozporowych.

5.7.6 Drzwi

Zewnętrzne szklane: Schüco ADS 65.HI- Aluminiowe

Zewnętrzne: Schüco ADS 90.SI- Aluminiowe

Wewnętrzne szklane: Schüco ADS 65 FR- Aluminiowe

Wewnętrzne: Eclisse Syntesis® - Drzwi Ukryte

5.7.7 Ślusarka okienna i drzwiowa

Schüco AWS 90.SI+ Szyby zespolone z trzema warstwami szkła i argonem, zapewniające doskonałą izolację termiczną i akustyczną.

5.7.8 Przewody wentylacyjne

Wentylacja mechaniczna nawiewno-wywiewna, w układzie pionowym zbiorczym.

5.7.9 Dźwigi

Zastosowano dźwigi w technologii bezreduktorowej. Zaprojektowano windę osobową i windę towarową.

Liczba przystanków: 4

5.7.10 Odwodnienie

Odwodnienie dachu Geberit, podpięty do kanalizacji opadowej. Zastosowano odwodnienie awaryjne.

5.7.11 Wycieraczki

Zewnętrzne: Zlokalizowane przed wejściami do budynków- metalowa antypoślizgowa (serrated). wymiar 60x100cm. Obniżenie o 25mm

Wewnętrzne: przed głównymi wejściami z budynku, aluminiowa z wkładem szczotkowym, szary kolor 100x150cm, obniżenie o 12 mm w posadzce

5.7.12 Mury oporowe

Betonowe ściany monolityczne. Beton wylewany i formowany w jednym etapie budowy, tworzący jedną, ciągłą strukturę. Posadowienie na zbrojonych palach. Po zainstalowaniu pali, płyty lub wsporniki łączą pale z podstawą muru oporowego. Wsporniki rozkładają obciążenia z muru na pale.

5.7.13 Charakterystyka ekologiczna

Parametry techniczne obiektu charakteryzujące wpływ obiektu budowlanego na środowisko i jego wykorzystanie oraz na zdrowie ludzi i obiekty sąsiednie pod względem:

- a) zapotrzebowania i jakość wody
budynki będą podpięte do miejskiej sieci kanalizacyjnej przez projektowaną sieć i przyłącz kanalizacyjną zgodnie z informacją techniczną wydaną przez Wodociągł Miasta Stalowa Wola
- b) emisji zanieczyszczeń gazowych, w tym zapachów, pyłowych i płynnych, z podaniem ich rodzaju, ilości i zasięgu, rozprzestrzeniania się- nie występuje
- c) odpady użyteczności publicznej
jako miejsce gromadzenia odpadów stałych zaprojektowano wyodrębnione miejsce wewnątrz budynku; usuwanie odpadów będzie zapewnione w drodze indywidualnej umowy z przedsiębiorstwem zajmującym się wywozem śmieci

- d) właściwości akustyczne oraz emisja drgań, a także promieniowania, w szczególności jonizującego, pola elektromagnetycznego i innych zakłóceń- obiekt nie będzie generować uciążliwości
- e) wpływu obiektu budowlanego na istniejący drzewostan, powierzchnię ziemi, w tym glebę, wody powierzchniowe i podziemne- prace nie będą generować negatywnych czynników dla środowiska naturalnego

5.4 Wyposażenie budowlano-instalacyjne, zapewniające użytkowanie obiektu budowlanego

Budynek będzie zaopatrzony w:

- instalację elektryczną silno i słaboprądową,
- instalację odgromową,
- instalację wodną- wodomierz główny, zlokalizowany z pom. wodomierza w pomieszczeniu technicznym na -1,
- instalację kanalizacji sanitarnej,
- instalację kanalizacji deszczowej ze zbiornikiem retencyjnym,
- instalację centralnego ogrzewania i ciepłej wody użytkowej,
- instalację wentylacji mechanicznej wywiewno- nawiewnej,
- instalację klimatyzacji,
- instalację telekomunikacji

5.5 Dostosowanie budynku pod osoby niepełnosprawne

Obiekt dostosowany jest pod osoby niepełnosprawne. Brak barier zewnętrznych w dostaniu się głównym wejściem do obiektu oraz na teren ogrodu zlokalizowanego z tylnej części działki (patrząc od strony ul. Stanisława Bełżyńskiego). Spadek terenu prowadzący do ogrodu spełnia Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 15 kwietnia 2022 r. w sprawie warunków technicznych, jakim powinny odpowiadać budynki i ich usytuowanie. Zastosowano pochylnie 6% z uwzględnieniem spoczników zlokalizowanych co maksymalnie 9m długości rampy. Pochylnia dostosowana jest do

Osoba niepełnosprawna ma możliwość dostać się na każde piętro obiektu za pomocą windy zlokalizowanej obok reprezentacyjnych schodów. Dzięki temu zachowana jest taka sama jakość zwiedzania. Sanitariaty wyposażone są w osobną łazienkę dla niepełnosprawnych. Kwadrat 1,5mx1,5m umożliwia swobodne korzystanie z sanitariatu. Do pomieszczeń przeznaczonych na pobyt osób niepełnosprawnych zastosowano drzwi o wymiarach w świetle 1m. Projektując obiekt pod osoby niepełnosprawne uwzględniono Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 15 kwietnia 2022 r. w sprawie warunków technicznych, jakim powinny odpowiadać budynki i ich usytuowanie.

5.6 Bezpieczeństwo pożarowe

a) Wysokość oraz ilość kondygnacji

Max 16 m nad poziomem terenu, 4 kondygnacje naziemne, 1 podziemna

b) Informacje o kategorii zagrożenia ludzi oraz przewidywanej ilości osób w budynku

Kategoria zagrożenia ludzi ZLIII, budynek niski. Łącznie w budynku przebywać będzie maksymalnie 180 osób wliczając wszystkie strefy.

c) Informacje o przewidywanej gęstości obciążenia ogniowego

W pomieszczeniach kondygnacji naziemnych klasyfikowanych do ZLIII nie oblicza się gęstości obciążenia ogniowego. W pomieszczeniach technicznych i pomieszczeniach zlokalizowanych na -1 szacowana gęstość obciążenia ogniowego wynosi 500 MJ/m².

d) Informacje o odporności pożarowej i klasie ogniowej oraz stopniu rozprzestrzeniania ognia elementów budowlanych

Budynek spełnia klasę odporności 'C' dla budynku niskiego (do 4 kondygnacji naziemnych) w kategorii ZLIII. Wykorzystano materiały NRO. Budynek w całości zaprojektowany jest z materiałów nierozprzestrzeniających ognia.

Ściany nośne wewnętrzne i zewnętrzne kondygnacji naziemnych: REI 120.

Ściany nośne wewnętrzne i zewnętrzne kondygnacji podziemnych: REI 120.

Ściany działowe kondygnacji naziemnych: EI60.

Ściany działowe kondygnacji podziemnych: EI60.

Stropy między kondygnacyjne RECTOLIGHT i płyta żelbetowa: REI 120.

Stropodach spełnia klasę odporności REI 120.

Drzwi na drogach ewakuacyjnych, w tym te oddzielające klatki schodowe: EI60.

Klatki schodowe obudowane są przegrodami o odporności ogniowej REI120.

W budynku zastosowano zaawansowane systemy oddymiania.

e) Informacje o usytuowaniu z uwagi na bezpieczeństwo pożarowe, w tym odległości od obiektów sąsiadujących

Obiekt odsunięty jest od okolicznych budynków na m.in. 8m.

f) Drogi ewakuacyjne i wyjścia awaryjne

Drzwi stanowiące wyjście ewakuacyjne z budynku otwierają się na zewnątrz. Ze względu na klasyfikację budynku do ZL maksymalna długość przejścia ewakuacyjnego wynosi 40m i prowadzi nie więcej niż 3 pomieszczenia do drogi ewakuacyjnej. Budynek jest planuje się dodatkowo wyposażać w samoczynne urządzenia gaśnicze wodne i urządzenia oddymiające. Minimalna szerokość drzwi wynosi 90 cm jednak w niektórych miejscach występują szersze równie 1m. Zastosowano dwie ewakuacyjne klatki schodowe spełniające Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 15 kwietnia 2022 r. w sprawie warunków technicznych, jakim powinny odpowiadać budynki i ich usytuowanie. Długość dojścia nie

przekracza 60 m z najdalszego punktu do ewakuacyjnej klatki schodowej lub do wyjścia ewakuacyjne z obiektu.

5.7 Nasłonecznienie

Projektowany budynek odpowiada wymaganiom przedstawionym w Rozporządzeniu Ministra Infrastruktury sprawie warunków technicznych jakim powinny odpowiadać budynki i ich usytuowanie z dnia 12 kwietnia 2002 r. (Dz. U. z 2022, poz. 1225 - zmiany) w zakresie dostępu do światła słonecznego dla projektowanego budynku mieszkalnego oraz dla budynków mieszkalnych na działkach sąsiednich.